

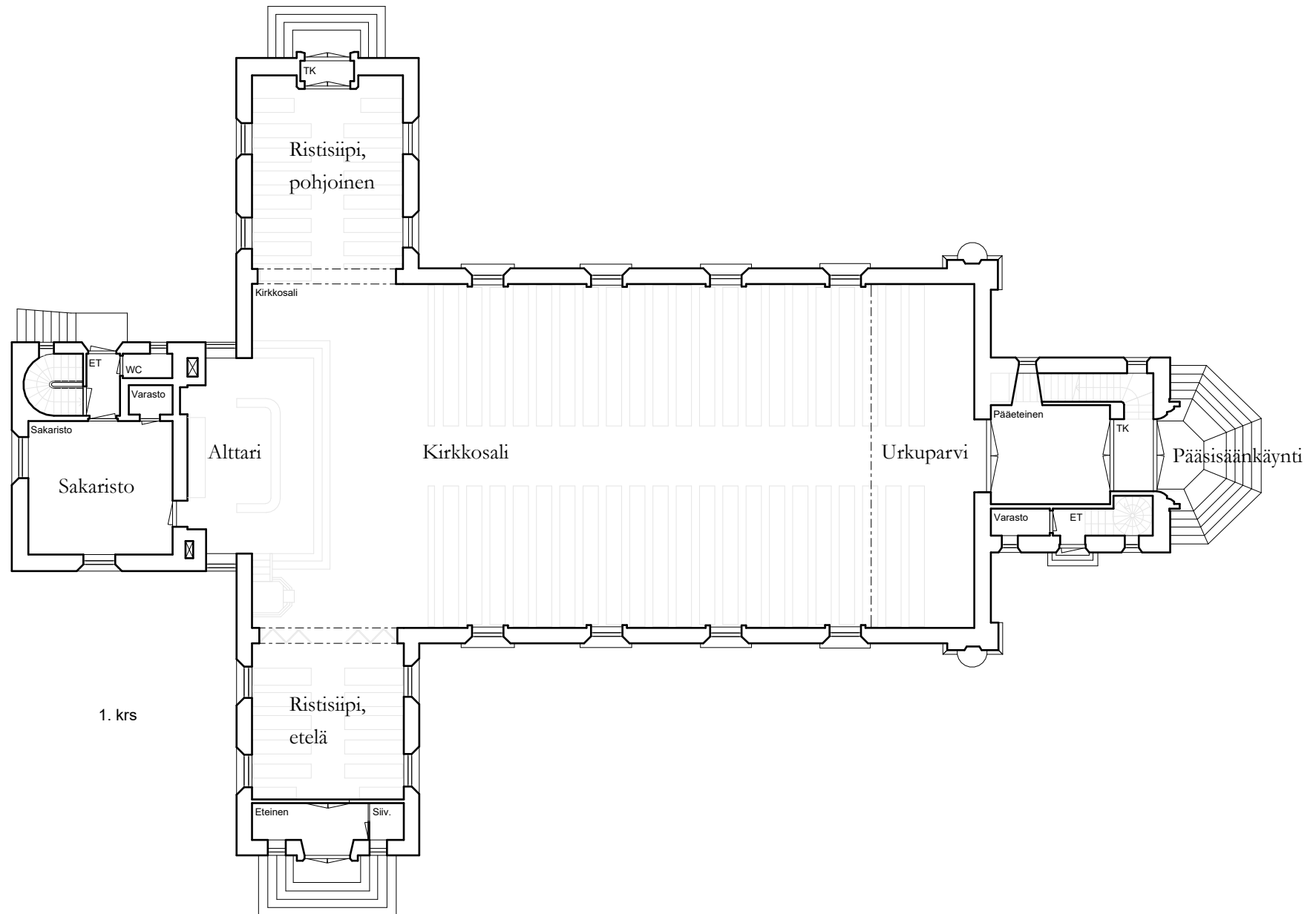

Kosken kirkko
Rakennushistoriaselvitys 15.9.2023

SISÄLLYSLUETTELO

1.	PERUSTIEDOT	5
2.	JOHDANTO	7
	<i>Selvityksen tausta</i>	7
	<i>Käytetyistä aineistoista</i>	7
	<i>Nykyinen kaavoitus- ja suojelutilanne</i>	9
3.	KIRKON HISTORIA	11
3.1	Kosken kirkon varhaiset vaiheet	11
	<i>Rakennuspaikka</i>	11
	<i>Neljä kirkkoa</i>	13
3.2	Rakennushistoria	17
	<i>Kosken kirkon rakentaminen</i>	17
	<i>Kosken kirkon suunnittelija, arkkitehti Toivo Paatela</i>	18
	<i>Kosken kirkko 1935</i>	19

3.4	Kirkkorakennuksen muutokset	24	5.1	Ulkotilat	107
	<i>Korjauksia ja suunnitelmia vuosina 1935-1960</i>	25		<i>Runko ja julkisivut</i>	107
	<i>Lämmitys- ja saniteettilaitteiden uusinta 1965</i>	29		<i>Kirkon ympäristö</i>	111
	<i>Suunnitelmia 1960-luvulla</i>	33	5.2	Sisätilat	113
	<i>Kirkon sisätilojen korjaus 1970</i>	35		<i>Pääsisäänkäynnin eteinen ja tuulikaappi</i>	117
	<i>Kirkon ukopuoliset korjaustyöt 1971</i>	39		<i>Kirkeosalii</i>	121
	<i>Suunnitelmia ja huoltotöitä 1970-luvulla</i>	41		<i>Ristisiivet</i>	129
	<i>Kosken kirkon sisätilojen saneeraus ja peruskorjaus 1985</i>	44		<i>Kuori ja saarnastuoli</i>	133
	<i>Kebitystarpeita ja huoltotöitä 1980-luvulla</i>	67		<i>Sakaristo, eteinen ja wc-tila</i>	137
	<i>Huoltotöitä ja kosteuskartoitukset 1990- ja 2000-luvulla</i>	70		<i>Kellari ja alapohjan huoltotunnelit</i>	143
	<i>Kirkon ulkopuolinen peruskorjaus 2016-2019</i>	73		<i>Urkulehteri ja lehterille johtavat portaat</i>	147
	<i>Korjauksia ja suunnitelmia 2010- ja 2020-luvulla</i>	97		<i>Kellotorni</i>	155
4.	KRONOLOGIA	105		<i>Tekniset järjestelmät</i>	158
5.	KIRKON NYKYTILANNE	107	6.	KIRKON SÄILYNEISYYS	161
			7.	Lähteet	167

1. PERUSTIEDOT

Kohteen nimi:	Kosken kirkko	Rakennusaika:	Valmistunut vuonna 1935
Osoite:	Maijankuja 6, 31500 Koski Tl	Merkittävät muutosvaiheet:	
Omistaja:	Salon seurakunta	1965	Kirkon lämmitys- ja saniteettilaitteiden uusinta
Kiinteistötunnus:	Kirkko 284-413-2-28	1970	Kirkon sisätilojen korjaus
	Seurakuntatalo 284-416-2-67	1971	Kirkon ulkopuoliset korjaustyöt
Pinta-ala:	Lämmin pinta-ala 421 m2 ja kylmä 23 m2	1985	Kirkon sisätilojen saneeraus ja peruskorjaus
Kaavatilanne:	Voimassa oleva asemakaava on vahvistettu 11.12.1989	2016-2018	Kirkon ulkopuolinen peruskorjaus
	Keskustaajaman osayleiskaava tuli voimaan 27.12.2018		
Suojelutilanne:	Rakennus on suojeltu kirkkolaiilla ja osayleiskaavan merkinnällä SR-4.		

Ortoilmakuva kirkon ympäristöstä. (Svecon karttapalvelu, 2023)

2. JOHDANTO

Selvityksen tausta

Tämä rakennushistoriaselvitys on koostettu Kosken kirkon muutostöitä koskevan suunnittelun ja päätöksenteon tueksi, Koski Tl, Salon seurakunnan toimeksiannosta. Selvitys käsittää tontilla sijaitsevan Kosken kirkon rakennuksen. Selvityksessä käydään läpi kirkon sisä- ja ulkotiloja, kattaen kirkkorakennuksen kannalta keskeisimmät historian ja nykytilan aihealueet. Kirkkorakennuksen historiaa tullaan käymään läpi kronologisessa järjestyksessä alkaen 1930-luvun alusta ja päättyen nykyaikaan. Selvitykseen ei sisälly kirkon ympäristön laajempaa tarkastelua tai kirkon tontilla sijaitsevaa seurakuntataloa.

Käytetyistä aineistoista

Selvityksen pohjana on käytetty sekä painamattomia lähteitä että Koski Tl - Salon seurakunnan arkiston lukuisia painettuja lähteitä. Kosken kirkon historiaa käsittelevän luvun pohjana on hyödynnetty Aulis Ojan kirjoittamaa Kosken Tl seurakunnan 1647–1947 historiikkaa. Historiaa käsittelevässä kappaleessa on myös hyödynnetty seurakunnan arkiston kirkon historiasta ja nykytilanteesta kertovan monistenipun Koski Tl käsittävää lukua, sivuja 39–71. Nykytilan valokuvat on otettu vuoden 2022 ja 2023 aikana ja kirkkoon liittyvät piirustukset ovat pääosin peräisin kirkon arkistoista.

Ote ajantasa-asemakaavasta. (Swecon karttapalvelu, asemakaava vahvistettu 1989)

Ote Varsinais-Suomen Loimaan seudun, Turun seudun kehyskuntien, Turunmaan ja Vakka-Suomen maakuntakaavasta. (Varsinais-Suomen liitto, maakuntakaava vahvistettu 2013)

Ote Koski Tl keskustaajaman osayleiskaavasta 2023, joka tuli voimaan 2018 (Swecon karttapalvelu)

Nykyinen kaavoitus- ja suojelutilanne

Koski T1 27.12.2018 voimaan tulleessa keskustaajaman osayleiskaavassa kirkon tontti kuuluu kirkkojen ja hautausmaiden alueeseen YK/s. Merkinnässä kohta /s tarkoittaa sitä, että Härkätien varren kulttuurihistoriallisesti ja maisemallisesti arvokas luonne tulee säilyttää. Uudisrakentamisessa ja rakennuksissa suoritettavissa korjaus- ja muutostoimenpiteissä toteutus tulee hoitaa siten, ettei tien raitin arvokas ominaispiirre vaarannu. Kosken kirkko ympäristöineen on merkitty valtakunnallisesti arvokkaaksi kohteeksi merkinnällä SR-4. Lisäksi kirkko ympäristöineen on merkitty rky-alueeksi, eli valtakunnallisesti merkittävään rakennettuun kulttuuriympäristöön.

Kirkko on myös mainittu Varsinais-Suomen Loimaan seudun, Turun seudun kehyskuntien, Turunmaan ja Vakka-Suomen maakuntakaavassa (vahvistettu 20.3.2013) valtakunnallisesti merkittävänä kohteena (valtakunnallisesti merkittävä vaalittava rakennetun ympäristön kokonaisuus sr 5219 ja alue sra 5203). Maakuntakaavakartan seliteosassa merkittävistä rakennetun ympäristön kokonaisuuksien ja alueiden suunnittelumääräyksistä sanotaan, että niihin kohdistuvien

suunnittelun ja rakennustoimenpiteiden tulee olla kokonaisuuden säilymistä turvaavia ja edistäviä. Kirkko ympäristöineen kuuluu maakuntakaavan mukaan kulttuuriympäristön tai maiseman kannalta tärkeään alueeseen, jossa suunnittelumääräyksen mukaan maisemiarvojen tulee olla lähtökohtana alueelle laadittaville suunnitelmille ja toimenpiteille.

Nykyinen kirkon tontti on 11.12.1989 vahvistetussa asemakaavassa merkitty tunnuksella YK. Tunnuksella alueen käyttöksi on määritelty kirkkojen ja muiden seurakunnallisten rakennusten korttelialue. Kosken kirkolla ei ole asemakaavassa erillistä suojelumerkintää.

Museovirasto esitti vuonna 2002 kirkkohallitukselle Kosken kirkkoa suojeltavaksi kirkkolain 14. luvun 5 §:n tarkoittamalla tavalla. Rakennus on suojeltu Kirkkohallituksen erillispäätöksellä 25.11.2003 samassa yhteydessä kuin muita itsenäisyyden ajan kirkkoja eri puolilla Suomea. Kirkkolain suojelun piiriin kuuluu kirkkorakennuksen lisäksi myös sen kiinteä sisustus, maalaukset, taideteokset ja pihapiiri.

Ote Hämeen Härkätien kartasta vuodelta 1740, minkä varrelle Kosken kirkko on merkitty. (Jyväskylän yliopisto, JYX-julkaisumarkisto)

3. KIRKON HISTORIA

3.1 Kosken kirkon varhaiset vaiheet

Rakennuspaikka

Lukuisat 1700-luvulta peräisin olevat muistiinpanot ja perimätiedot kertovat että Kosken, sekä nykyiset Marttilan, Tarvasjoen ja Karinaisten seudut ovat kuuluneet asutuksensa ensimmäisinä aikoina Uskelan pitäjään. Näistä uudisasutuksista muodostui kuitenkin jo 1300-luvun puolivälissä oma itsenäinen seurakunta, joka otti Uskelan esimerkin mukaisesti suojelupyhimykseen Pyhän Martin ja sai siitä nimen Marttila. Marttila muiden pitäjiä tavoin jakautui jo keskiajalla yökuntiin kirkollisten rasiusten jakamisen ja kylissä suoritettavien kirkollisten menojen toimeenpanemista varten. Vanhimpina aikoina alueella oli viisi yökuntaa, joista yksi oli Ylistaron yökunta, joka käsitti nykyisen Kosken seurakunnan alueen.

Marttilassa, kuten monissa muissa Suomen pitäjissä, alkoivat 1600-luvulla kirkolta kauimpana sijaitsevat yökunnat pyrkiä omiksi seurakunnikseen. Ylistaron yökunnasta tuli vuonna 1647 Ylistaron eli Kosken kappeli. Seurakunnan nimi vakiintui lopulliseen muotoonsa 1650-luvulla, jolloin Ylistaro-nimi hylättiin käytännöstä ja kappelin nimi muutettiin Koskeksi paikkakunnan silloisen keskuksen, Kosken kartanon, mukaan. Perustamisensa jälkeen vuonna 1628, Kosken kartanolla ruvettiin pitämään säännöllisesti jumalanpalveluksia. Myöhemmin vuonna 1901 Koski Tl erotettiin itsenäiseksi kirkkoherrakunnaksi, mutta määräys astui voimaan vasta vuonna 1913.

U. T. R. R. R. R.

Åker

Och

Lynäs

S. T. R. R. R. R. R.

Ång

Sands väg

*Ote maanmittaushallituksen
kartasta: A43:16/1-3
Tuimala; Isojaon kartta
ja asiakirjat pelloista ja
osasta niittyjä (1777).
Tekijä Strömborg, J.
Kosken kirkko on merkitty
karttaan Ruotsiksi sanalla
”kyrka”. (Finna, 2023)*

Neljä kirkkoa

Kosken ensimmäinen kappelikirkko rakennettiin vuonna 1647 Hämeen Härkätien varrelle Tuimalan kylään paikalle, jossa edelleen tänä päivänä sijaitsee seurakunnan hautausmaa. Kirkosta on saatavilla niukasti tietoa mutta tiedetään, että se on ollut hyvin pieni ja luultavasti pitkäkirkko, joka oli salvottu hirsistä. Kirkkoon liittyi tilikirjojen mukaan myös sakaristo. Seurakunnalle myönnetyn kappelin oikeuden myötä myös hautausmaaksi käytettävä kirkkotarha oli kunnostettava.

Ensimmäinen kappelikirkko rakennettiin uudelleen ja laajennettiin vuonna 1652 alkuperäisen ja huonosti rakennetun kirkon jäädessä liian pieneksi. Kosken T1 seurakunnan historiikin mukaan kirkon vanha kellotapuli olisi mahdollisesti rakennettu samana vuonna 1652. Uudistetusta kirkosta on saatavilla heikosti tietoa ja tämäkin uusittu ja laajennettu kirkko kävi pian kasvavalle seurakunnalle ahtaaksi.

Marttilan kirkon arkistossa on 1680 pidetyn rovastintarkastuksen pöytäkirjassa maininta Koskelle vuonna 1679 pystytetystä kauniista uudesta ristikirkosta, joka oli salvottu hirsistä kivijalalle. Kirkossa oli mitä ilmeisimmin lautavuoratut seinät ja paanutettu satulakatto, jonka itäpää oli aumattu. Kirkon pohjoisessa siivessä sijaitsi sakaristo ja kirkon sisäänkäynnit sijaitsivat eteläsiivessä ja kellotapulissa. Kirkko on ainakin vuodesta 1777 lähtien ollut länsitornillinen, koska siihen on liittynyt rakennusmestari Mikael Piimäsen samana vuonna rakentama kellotorni, joka sijaitsee edelleen paikallaan tänä päivänä. Edellisen kellotapulin sijaintia ei tunneta. On kuitenkin mahdollista, että se olisi kellotapuleille tyypillisesti toiminut kirkkotarhan porttirakennuksena ja liittynyt kirkkotarhan länsipuoliseen aitaan Piimäsen rakentaman kellotapulin tapaan. Kellotapulin yhteydessä oleva kirkko oli 1700-luvun loppuvuosina korjauksista huolimatta hyvin huonossa kunnossa ja se saikin väistyä Kosken nykyistä kirkkoa edeltävän kirkon tieltä vuonna 1817.

*Museoviraston valokuva
Kosken vanhasta kirkosta
(rakennettu 1817) ja
kellotapulista (rakennettu
1777). Valokuvan
ottamishetken vuosiluku ei
ole tiedossa. (Finna, 2023)*

Vuonna 1817 valmistuneen Kosken kirkon lopulliset piirustukset laati Suomen intendenttikonttori (rakennushallitus). Lopullisten piirustusten konsepti on tehty Mikael Pimäsen vuonna 1813 laatiman piirustusluonnoksen pohjalta ja allekirjoitettu nimillä C. Bassi ja A.W. Arppe. Charles Bassi oli italialaissyntyinen arkkitehti ja intendenttikonttorin johtaja. Piirustukset kirkosta toimitettiin seurakunnalle vuonna 1814. Vaikka alkuperäisiä seurakunnalle toimitettuja piirustuksia ei ole säilynyt, kirkosta laadittiin ennen sen purkamista vuonna 1937 tarkat mittauspiirustukset. Piirustuksista selviää, että intendenttikonttorin piirustuksia oli noudatettu jokseenkin tarkkaan, vaikka konseptipiirustuksiin nähden kirkkoon oli tehty jonkin verran muutoksia. Vaikka kirkko määrättiin hallituskonseljin päätöksestä aluksi rakennettavaksi vanhan kirkon paikalle kiinni kellotapuliiin, kirkko rakennettiin lopulta samaisen hallituskonseljin myöntämänä 15 kyynärän verran itään, sillä kellotapuli olisi pimentänyt kirkon länsipäädyn ikkunat.

Vuonna 1817 valmistunut Kosken kirkko oli tyyliltään uusklassinen hirsinen ristikirkko, joka oli salvottu lyhytnurkalle matalalle kivijalalle. Kattomuoto oli loiva, profiloituilta räystäältä kohoava ja paanutettu satulakatto, joka oli aumattu idässä, pohjoisessa ja etelässä. Länsipäässä kirkkoa oli paanutettu päätykolmio. Ristikeskukselta katon harjalla kohosi pyramidikattoinen kattoratsastaja, joka oli varustettu jokaiselle sivulle maalatulla kellotaulun kuvalla ja kattoratsastajasta kohoavalla rautaviirillä. Viiriin oli leikattu kirkon rakennusmestarin nimikirjaimet A.M.T. (Axel Magnus Tolppo) ja valmistumisvuosiluku 1817. Kirkon

katot pellitettiin vuonna 1865. Sakariston ikkunaa lukuun ottamatta, kirkon ikkunat olivat pyörökaariset. Kirkon pystylautainen ulkopaneeli valmistui vuonna 1824 ja vuonna 1836 julkisivu siveltiin punamullalla. Laudoituksen koristeena oli ikkunoiden yläpuolelle tehdyt vaakasuorat listat. Kirkon pohjoissiipi muodosti sakariston ja eteläsiipi porstuan. Sekä sakariston että porstuan päällä oli lehterit.

Elinkaarensa aikana kaikista suoritetuista korjauksista huolimatta Kosken neljäskin kirkko alkoi olla 1800-luvun lopulla huonossa kunnossa ja käymään kasvavalle seurakunnalle pieneksi. Kosken nykyisen kirkon valmistuttua 1930-luvulla ja vanhan puukirkon jäätyä pois käytöstä, seurakunta pyysi opetusministeriöltä luvan kirkon hävittämiseen. Antamassaan päätöksessään 19.12.1936 kirkolle annettiin hävittämislupa sillä ehdolla, että Muinaistieteelliselle toimikunnalle annettaisiin ensin tilaisuus kirkon tutkimiseen. Tutkimuksen jälkeen, kirkko purettiin keväällä 1937.

Vanha kirkkotarha purettu Kosken kirkon paikalla jäi edelleen käyttöön hautausmaana. Jo vuonna 1935 kirkkovaltuusto päätti vatedeskin säilyttää vuonna 1777 rakennetun kellotapuliiin, vaikka kirkko purettiinkin vanhan kirkkopuiston yhteydestä. Tapuliiin järjestettiin siunauskappeli ja sen yhteyteen ruumishuone. Toteutus tehtiin kellotapuliiin vuosina 1947–48 arkkitehti Toivo Paatelan suunnitelman mukaan. Kellotapuliiin ympärillä oleva hautausmaa järjestettiin ja laajennettiin vuonna 1947 arkkitehti I. Wirkkalan suunnitelman mukaisesti.

Kellotapuli

Kirkkopuisto/
hautausmaa

Kosken kirkko

3.2 Rakennushistoria

Kosken kirkon rakentaminen

Koska Kosken neljäs kirkko alkoi olemaan huonossa kunnossa ja käymään seurakunnalle ahtaaksi, uuden kirkon rakentamista alettiin suunnitella 16.11.1884 pidetystä kirkonkokouksesta alkaen. Kirkkoneuvoston ehdottama rakennustoimikunta esitti vuonna 1907 kirkonkokoukselle ehdotuksensa, jonka mukaan uusi kirkko oli rakennettava harmaasta kivistä joko Vingon Harakkamäelle tai Kosken kunnan omistamalle Ikkarmäelle. Suurella ääntenemmistöllä kirkonkokous päätti valita kirkon paikaksi Harakkamäen ja rakennusaineeksi harmaankiven, puukirkon rakentamisen sijasta vanhan kirkon paikalle.

Kirkonkokouksessa 20.10.1908 päätettiin, että rakennustoimikunnan on kutsuttava piirustuskilpailuun kolme sopivaksi katsomaansa arkkitehtiä, joiden olisi laadittava kirkosta luonnossuunnitelmat. Suunnitelmien pohjalta päätettäisiin asiantuntijan avulla, kuka arkkitehdeista tulisi laatimaan kirkon lopulliset piirustukset.

Rakennustoimikunta esitti 22.4.1912 kirkonkokoukselle parhaiksi katsomansa arkkitehti Vilho Penttilän laatimat suunnitelmat ja kustannusarvion, jotka hyväksyttiin kirkonkokouksessa yksimielisesti. Senaatti vahvisti suunnitelmat 26.7.1912 seurakunnan anomuksesta.

Ensimmäinen maailmansota viivästytti uuden kirkon rakentamisen aloitusta ja inflaation vuoksi seurakunnan tuli kerryttää varoja sotien jälkeen uudelleen ennen rakentamiseen ryhtymistä. Rakennusrahasto saatiin kerrytettyä tarpeeksi suureksi vuonna 1932, jolloin voitiin ryhtyä rakennustoimenpiteisiin. Myös valtiolta haettiin lainaa kirkon rakentamista varten, mutta tuomiokapitulin lausunnon mukaan senaatin aikoinaan hyväksymät piirustukset olivat vanhentuneet. Näin ollen arkkitehti Toivo Paatelalta tilattiin uudet piirustukset, jotka hyväksyttiin kirkkovaltuustossa ja vahvistettiin valtioneuvostossa vuonna 1933. Kosken kirkon rakennustyöt aloitettiin syksyllä 1933 ja uusi kirkko valmistui vuodenvaihteessa 1934–1935. Kirkko vihittiin käyttöön helmikuussa 1935.

Arkkitehti Toivo Paatela (Arkkitehtuurimuseo, 2023)

Kosken kirkon suunnittelija, arkkitehti Toivo Paatela

Kosken uuden kirkon suunnittelija, arkkitehti Toivo Paatela (1890–1962), oli tunnettu erityisesti julkisten laitosrakennusten suunnittelijana. Paatelan suunnittelussa 1930-luvulla oli nähtävissä klassististen piirteiden karsiutuminen ja muodon yksinkertaistuminen kohti funktionalismin pelkistetympää muotokieltä. Tyylisuuntausten vaikutteet näkyivät myös Kosken kirkon arkkitehtuurissa. Vaikka Toivo Paatela suunnitteli uransa alkuvaiheilla kohteita yhdessä veljensä arkkitehti Jussi Paatelan kanssa, Kosken kirkko on suunniteltu Toivo Paatelan vuonna 1929 perustamassa arkkitehtitoimistossa.

Kosken kirkko 1935

Kosken kirkko on tyypiltään päätytornillinen pitkäkirkko. Kirkko edustaa tyyliuuntaukseltaan hillittyä klassismia ja yksityiskohdiltaan viimeisteltyä 1930-luvun sakraalirakentamista. Kirkon ulkopituus on 41 metriä. Sivuseinien ulkopituus on 27 metriä ja niiden korkeus räystääseen on kahdeksan metriä. Kirkon leveys päälaivan kohdalta on 13,5 metriä ja päälaivan sisäkorkeus on 14 metriä.

Kirkon julkisivut ovat valkoiseksi maalattua hierrettyä sileärappausta ja jyrkät satulakatot on verhoiltu punaisella savitiilellä. Kirkon sokkelit, portaat ja pääsisäänkäynnin reunus ovat graniittia. Kirkon pääkäyntiovet ovat segmenttikaariovia ja muut ulko-ovet ovat suorakulmaisia käyntiovia. Ovet ovat koristeellisia täyspuuovia. Kirkon runkokuoneen kattaa kannastaan voimakkaasti porrastettu betoniholvi, ja runkokuonetta rajaavia ulkoseiniä jäsentävät korkeat ja kapeat segmenttikaarelliset ikkunat. Sama muotokieli ja pystysuuntaisuutta korostavat aukotuksen aiheet toistuvat kellotornin kellohuoneen kapeissa pyörökaarisisä ääniaukoissa. Kellotornin porrashuoneen ikkunat ovat suorakulmaisia. Kirkon aputilojen ikkunat ovat pieniä, suorakulmaisia tai neliön mallisia. Alkuperäisistä piirustuksista poiketen kirkon työvalvojan J. Paimanderin työmaapäiväkirjan (1934) mukaan arkkitehti Toivo Paatela antoi ohjeistuksen, että tornin ylimmistä pikkuikkunoista jätetään muut pois paitsi läntisen sivustan yksi ikkuna.

Vapautuneet ikkunat laitettiin ristisiipien ja sakariston päätyihin ullakolle pääsyä varten. Kirkon kylkiäisten ja sakariston sivuseinien ikkunat ovat runkokuoneen ikkunoiden lailla pyörökaariset, mutta korkeudeltaan matalammat. Kuorin molemmin puolin sivuseinillä on etelään ja pohjoiseen suuntaavat, muita kirkon tiloja kapeammat ja korkeammat suorakulmaiset ikkunat.

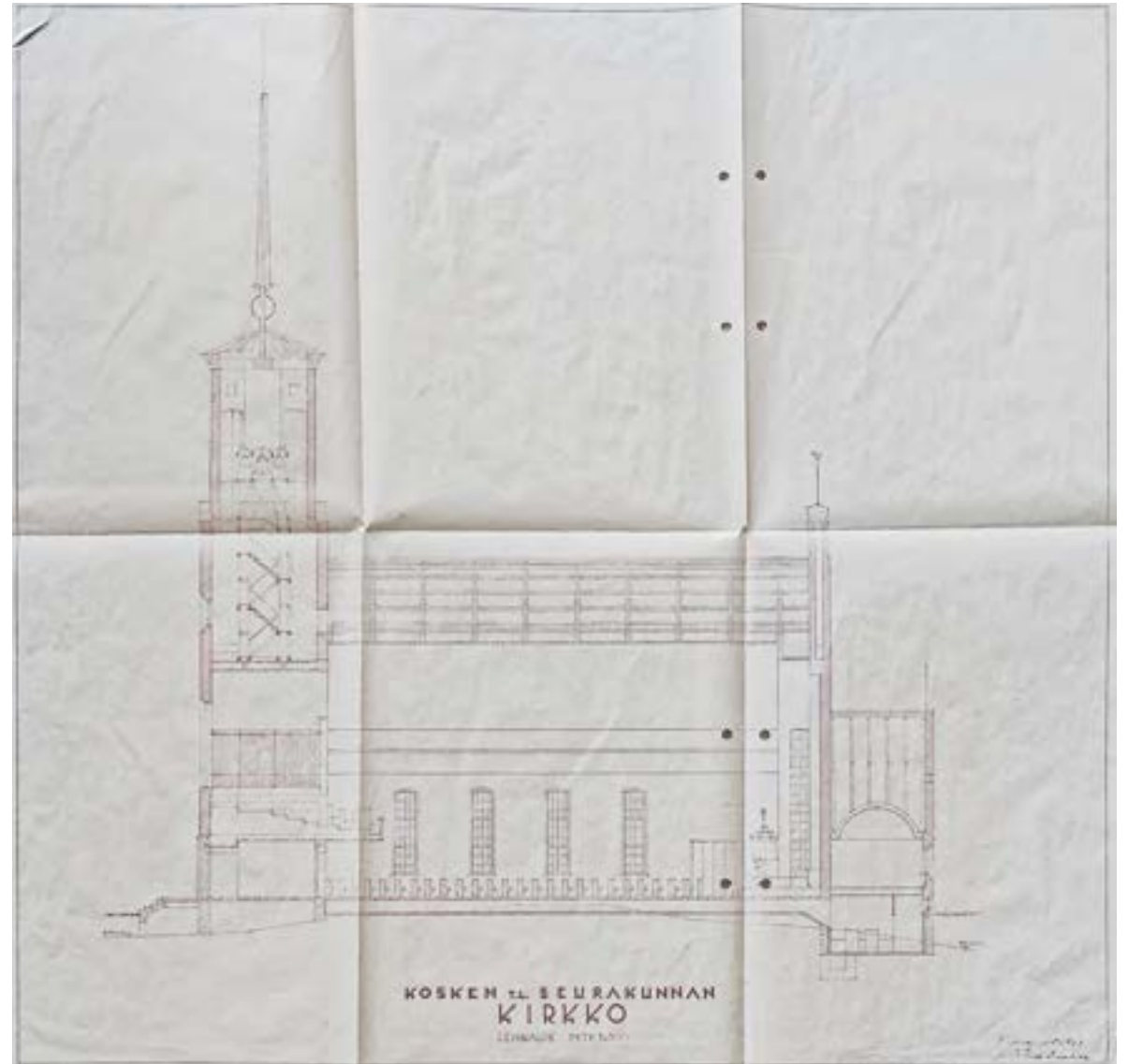
Kellotornin jalassa on kirkon segmenttikaariovinen pääsisäänkäynti ja eteläpuolella pienempi suorapäätteinen käyntiovi tilaan, josta on kulku kellotorniin. Torninjalka ulottuu runkokuoneen satulakaton harjan yläpuolelle. Kirkon kellotorni on kahdeksankulmainen, jossa on loivasti porrastetulta räystäältä kohoava katto ja korkealle kohoava hoikka huippu. Runkokuoneen itäpäädyssä julkisivussa on matalat komerokoristeiset tukipilarit.

Kirkon länsipäähän liittyy kuori ja sen taakse runkokuonetta matalampi ja kapeampi sakaristo, jota kattaa kupolimallinen betoniholvi. Sakaristosta on käyntiovi ulos ja käynti kellariin. Kirkon länsipäädyssä kuorin edestä molemmin puolin runkokuoneen sivuseiniin avautuu toisiaan vastapäätä symmetrisesti sijaitsevat matalat ja kapeat siipiosat, joiden holvit ovat segmenttikaariset. Siipiosien satulakattojen harjat nousevat runkokuoneen jyrkän satulakaton räystäään tasolle. Siipiosien päädyistä on käyntiovet ulos.

Yllä: Valokuva Kosken uuden kirkon vihkiäisistä 17.2.1935. (koskelaisseura.fi, 2023)

Vasemmalla: Koski TI, kirkko. Aalto-yliopiston arkisto. Arkkitehtuurin laitos, arkkitehtuurin historia, opetuskurvakokoelma Suomi 4. Suomalaiset kirkot. Koski TI, kirkko. (finna.fi) Valokuvat rajattu.

*Kosken kirkko, pitkittäisleikkaus 1:100
Toivo Paatela 1933*

3.4 Kirkkorakennuksen muutokset

Kirkkorakennuksen muutoksia läpi käydessä on hyödynnetty Koski T1 seurakunnan arkiston materiaaleja kirkon kunnossapitoa ja rakentamista koskevista lukuisista asiakirjoista. Kirkkorakennuksen muutoksia on käyty läpi kronologisessa järjestyksessä kuitenkin siten, että kirkon rakennushistoriasta ja muutoksista esitellään omissa luvuissaan rakennuksen ominaispiirteiden ja niiden muuttumisen kannalta merkittävimmät rakennus- ja muutostoimenpiteet.

Muut muutostarpeet ja muutokset on listattu omien alaotsikoiden alle vuosikymmenten mukaan. Osa muutoksista voidaan luokitella muutostarpeiksi lähdemateriaalin perusteella, sillä jotkin aineiston materiaaleista ovat esimerkiksi pelkkiä urakkatarjouksia, yksittäisiä suunnitelmia tai kustannusarvioita. Kirjallista vahvistusta siitä ovatko urakkatarjoukset tai suunnitelmat edenneet toteutukseen, ei ole. Muutostoimenpiteet on kuvattu pääpiirteisesti, yksityiskohtaiset kuvaukset muutostoimenpiteistä on kuvailtu seurakunnan arkistomateriaaleissa.

Korjauksia ja suunnitelmia vuosina 1935-1960

Kustannusarvio kirkon korjaustöistä 1948

Rakennustoimisto H. B. Törqvistin laatimassa kustannusarviossa on laadittu lista kirkossa suoritettavista korjaustöistä. Kustannusarvion mukaan sekä kirkon ulko- että sisärappaus tuli uusina ja ulkopuolella oleva vanha irtonainen rappaus poistaa. Kirkon kahdelle puiselle ulko-ovelle olisi suoritettava täydellinen korjaus. Ulko-ovet tulisi sinklata, öljytä, laseerata ja lakata. Kirkon ikkunoissa tuli suorittaa peltityöt, pielet rapata, ikkunat öljytä, laseerata ja lakata. Ikkunapenkit tuli maalata, ulkoportaat ja askeleet korjata ja saumata. Kirkon puinen risti tuli korjata, maalata, oikaista, vahvistaa raudoituksilla ja kiinnittää uudelleen paikalleen. Kirkon arkistoaineistosta löytyy piirustus ristin tukemisperiaatteesta raudoituksella vuodelta 1946 ja työsopimus ristin kiinnitykseen liittyen.

Tarjous kirkon irtaimisto- ja kalustetäydennyksestä 1949

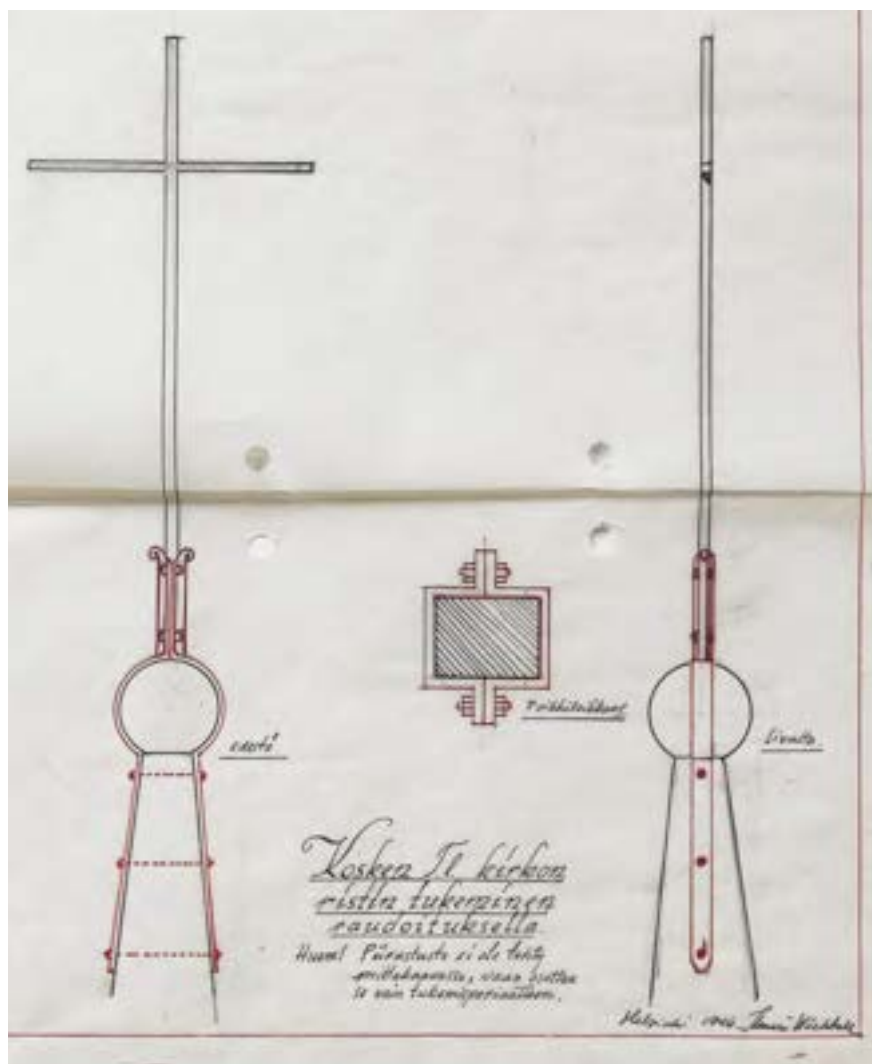
Arkkitehti Toivo Paatelan 5.11.1949 lähettämän kirjeen yhteydessä olevassa tarjouksessa tarjotaan messingistä tehtyä santalaatikkoa ja lapiota. Kirjeen liitteestä löytyy myös Oy Taito Ab:n käsin piirretty luonnossuunnitelma edellä mainitusta irtaimistosta. Paatelan kirjeessä mainitaan myös sakariston hyllysovitelmasta, joka on ollut kirjeen liitteenä erillisenä piirustuksena. Piirustus löytyy seurakunnan arkistomateriaaleista kirkon alkuperäisiä piirustuksia koskevista kansioista.

Tarjous kirkkosalin valaisimista 1954–1955

Oy Suomen kellosepät Ab on osoittanut 16.12.1954 ja 29.1.1955 kirkkoherra Erkki Normajalle tarjouksen tukkuliikkeen itse valmistamasta kirkkokyntteliköstä. Kirkkokyntteliköstä on mahdollisesti lähetetty useampia luonnoksia jomman kumman tarjouskirjeen yhteydessä. Luonnokset valaisimista löytyvät Koski Tl seurakunnan arkistosta. Luonnokset muistuttavat olemassa olevia kirkkosalin messinkisiä sähkökattokruunuja, mutta ovat yksinkertaisempia kuin toteutuneet kirkkosalin valaisimet. Kirkkosalin nykyisiä valaisimia vastaavia toteutuspiirustuksia ei löytynyt arkistosta. Kirkkosalin nykyisten valaisinten toimituksesta vuonna 1935 on vastannut Oy Taito Ab.

Sopimus höyryjohtojen korjauksesta 1957

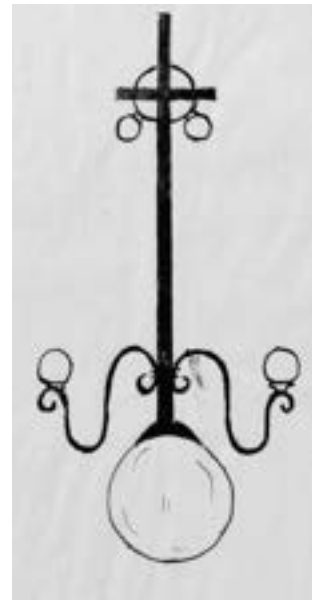
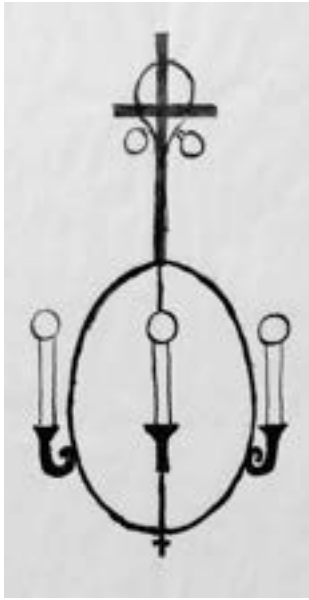
Vesijohtoliike E. Kallion laatimassa kustannusarviossa vuodelta 1957 tarjotaan Kosken kirkkoon höyryjohtojen korjausta ja lisäpatterien asennusta. Kirkon lämmitykseen liittyvien höyryjohtojen korjauksesta on laadittu sopimus 7.8.1957.

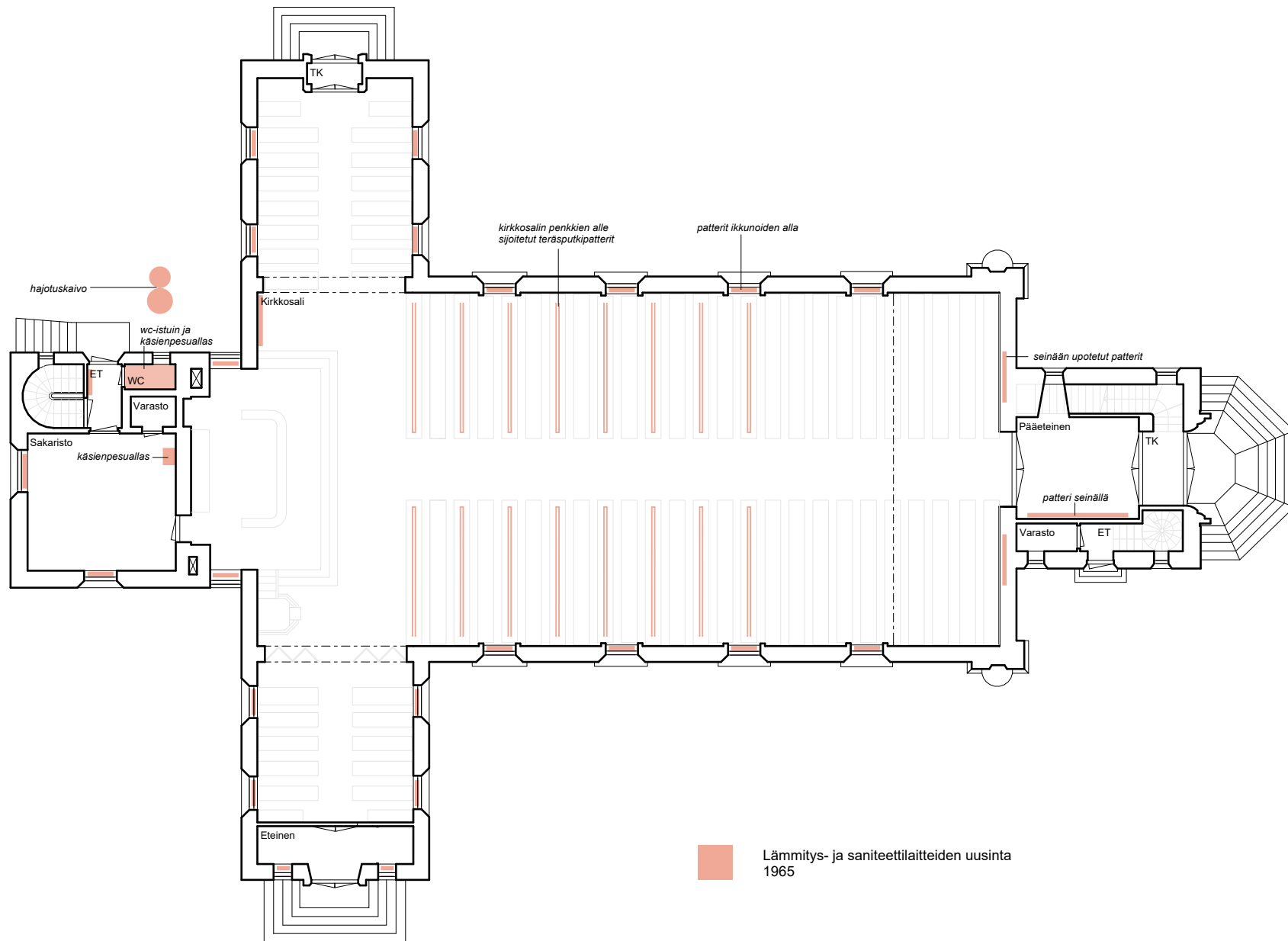
Piirustus kirkon ristin tukemisperiaatteesta raudoituksella vuodelta 1946

Oy Taito Ab:n piirtämä luonnossuunnitelma messingistä tehdyistä santalaatikosta ja lapiosta vuodelta 1949

Oy Suomen kellosepät Ab piirtämiä luonnoksia kirkkokyntteliköstä ja kirkkosalin nykyinen Oy Taito Ab:n messinkinen sähkökattokruunu

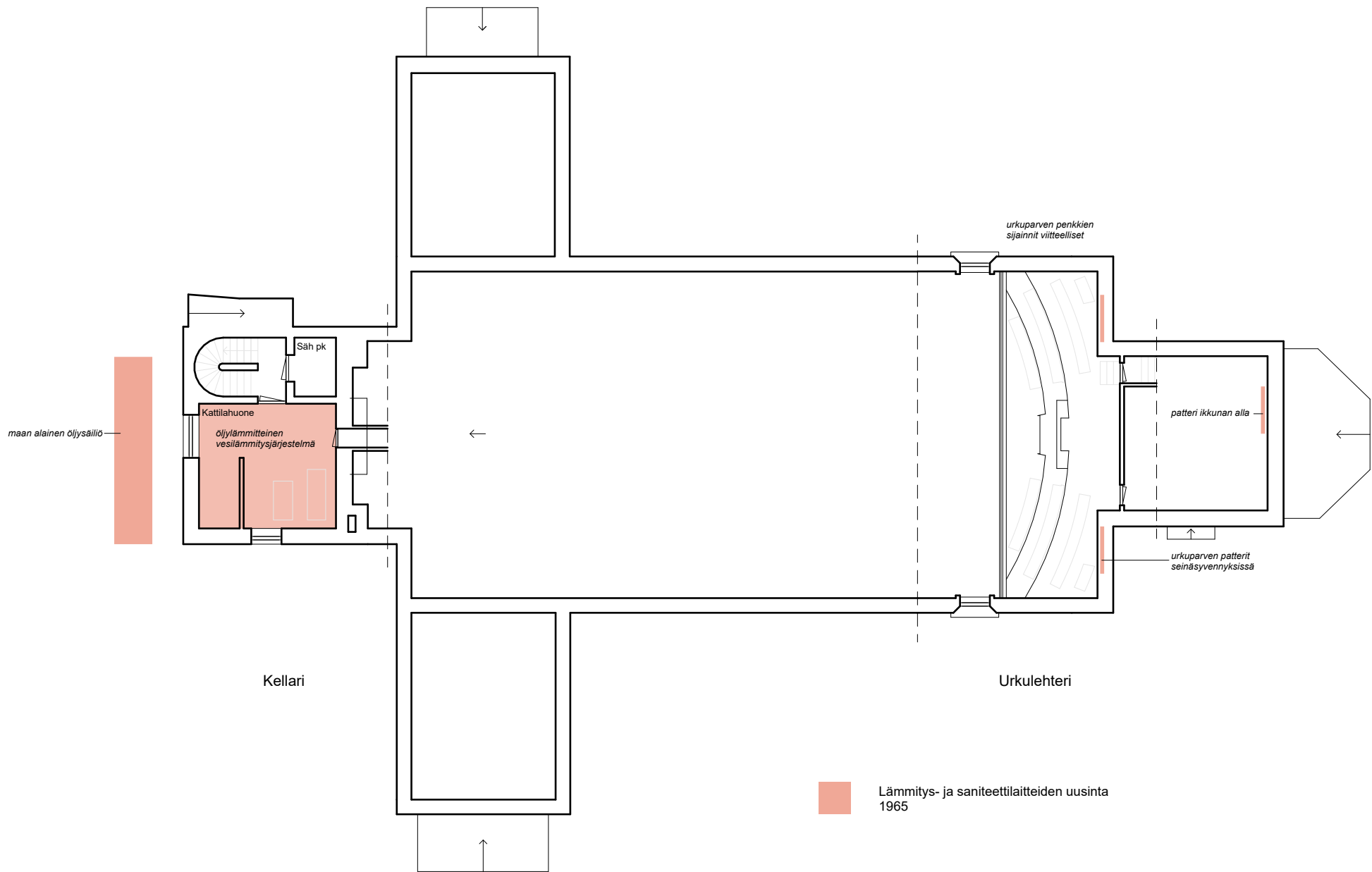
Lämmitys- ja saniteettilaitteiden uusinta 1965

Kosken kirkon lämmitys- ja saniteettilaitteet uusittiin vuonna 1965. Muutosten selvittämisessä on hyödynnetty insinööritoimisto Åke Jokelan vuonna 1965 laatimaa työnselitystä. Kirkossa siirryttiin puulämmitteisestä höyrylämmityksestä öljylämmitteiseen vesilämmitykseen. Kirkon kellarin kattilahuoneeseen asennettiin sähkökäyttöinen keskipakoispumppu, kaksi paisunta-astiaa, sekä kaksi valurautaista vesilämmityskattilaa, joiden polttoaineena käytettiin öljyä. Lämmitysputkisto sijoitettiin kulkemaan kirkon alla kulkevissa huoltotunneleissa. Kirkon itäpuolelle maan alle rakennuksen ulkopuolelle asennettiin 10 m³ kokoinen öljyn varastointisäiliö.

Kirkkorakennus varustettiin lämpöpattereilla, työnselityksen mukaisilla teräslevyradiaattoreilla. Insinööritoimisto Åke Jokelan laatimien piirustusten mukaan kirkkosalin penkkien alle sijoitettiin

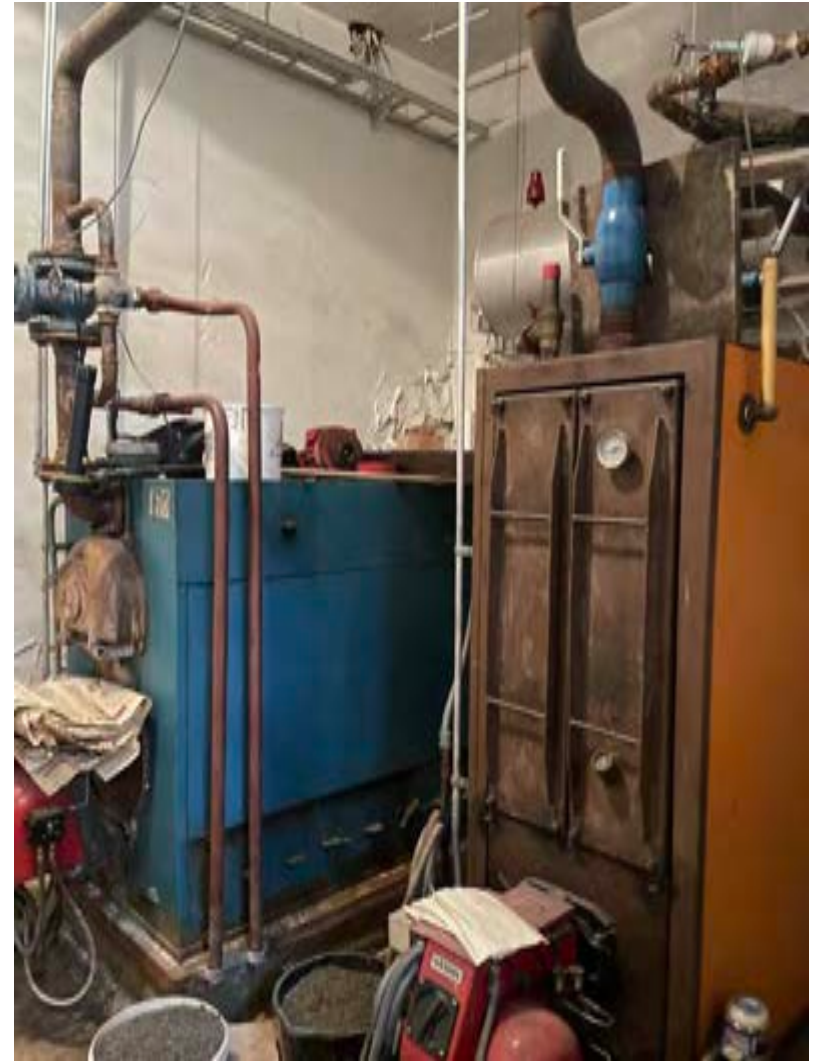
teräsputkipatterit. Ikkunoiden alle, lämpöpattereille tarkoitettuihin syvennyksiin ja kirkon itä- ja länsipäätyjen sisäänkäyntien eteistiloihin kiinteille seinille sijoitettiin lämpöpatterit. Urkuparvella lämpöpatterit sijoitettiin parven penkkirivien taustalle ja urkujen taakse sijaitsevan ikkunan alle. Lämmitysjärjestelmän käyttöhäiriöitä varten asennettiin hälytyskeskus ja siihen liittyvä valvontataulu.

Kirkon lämmityslaitteiden uusinnan yhteydessä myös kirkon saniteettilaitteet uusittiin. Vesi- ja viemärijohtosuunnitelmassa sakaristoon sijoitettiin kaksi pesuallasta ja wc-istuin. Kirkon kellariin kattilahuoneeseen sijoitettiin 150 litran suuruinen vedenlämmitin ja sähkömoottorilla toimiva hydrofori. Kirkon tontille rakennuksen eteläpuolelle rakennettiin purkukaivo ja hajotuskaivot.

Kuva kirkkosalin penkkien alla sijaitsevista teräsputkipattereista

Kirkon kellarissa sijaitsevia vanhoja lämmityskattiloita

Kirkon pääsisäänkäynnille johtava lehtipuukuja

Kirkon pihan kasvillisuutta hallitsee lehtipuiden lisäksi korkeat mämyt

Suunnitelmia 1960-luvulla

Urakkatarjous kirkon ristin hankinnasta ja kiinnityksestä 1963

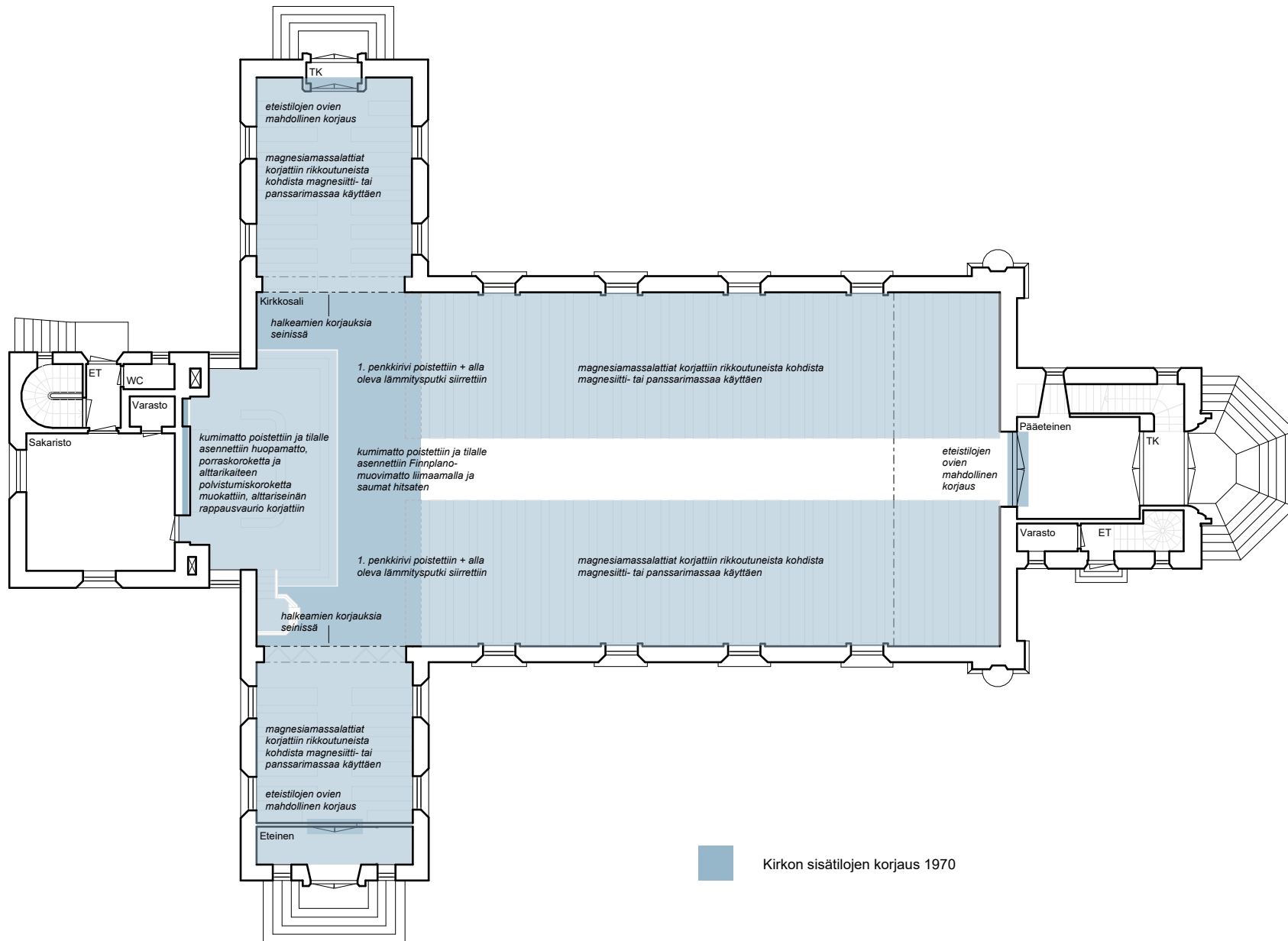
Iskurakenne Oy:n 10.12.1963 leimaamassa urakkatarjouksessa yritys tarjoutui suorittamaan Kosken kirkon ristin hankinnan ja kiinnityksen arkkitehtiylioppilaan Mauri Petrimäen suunnitelmien ja ohjeiden mukaan. Suunnitelmaa ristikä ei löytynyt arkistomateriaaleista. Suunnitelmassa viitataan todennäköisimmin vuonna 1948 laaditun kirkon korjaustöiden kustannusarviossa mainittuun uudelleen kiinnitettyyn ja oikaistuun ristiin.

Kustannusarvio kirkon ympäristön kunnostuksesta 1963

Martti Tirkkosen 22.11.1963 allekirjoittaman kustannusarvion mukaan kirkon ympäristön istutukset olivat rappeutuneet ja istutukset, sekä osa nurmikentistä oli uusittava. Kustannusarviossa oli tehty työarvio nurmikenttien tasoituksesta, pensastaimien kylvöstä ja istutuksista. Kirkon pihalla ei tänä päivänä ole pensaita tai istutuksia.

Kirkon ulkovalaistussuunnitelma 1966

Koski TL seurakunnan arkiston 1965-lukua ja lämmitys- sekä saniteettilaitteiden uusintaa koskevassa kansiossa on päivämäärättömät asemapiirustus ja nousukaavio sekä työselitys kirkon ulkovalaistuksesta. Ulkovalaistussuunnitelmat on laatinut Sähköliike M. Huhtala. Aineiston mukaan kirkon pihaan oli tarkoitus asentaa seitsemän kappaletta valaisinpylväitä. Kirkon pääkeskus oli tarkoitus laajentaa nousukaavion osoittamilla laitteilla. Kirkon ympäristön ulkovalaistukseen liittyen kirkon kunnossapitoa ja rakentamista koskevista asiakirjoista vuodelta 1898-1985 löytyy sähköurakoitsijoiden urakkatarjouksia vuodelta 1966, joissa viitataan Sähköliike M. Huhtalan laatimiin asemapiirustukseen ja työselitykseen. Sähköliike M. Huhtalan suunnitelmia on mitä todennäköisimmin käytetty urakkatarjousten pohjana. Ulkovalaistussuunnitelman toteutumisesta tai lopullisesta urakoitsijasta ei arkistoaineistojen perusteella ole varmuutta, vaikka ulkovalaisinpisteiden sijainnit vastaavat kirkon nykytilanteen mukaisia pylväsvalaisinten sijainteja.

Kirkon sisätilojen korjaus 1970

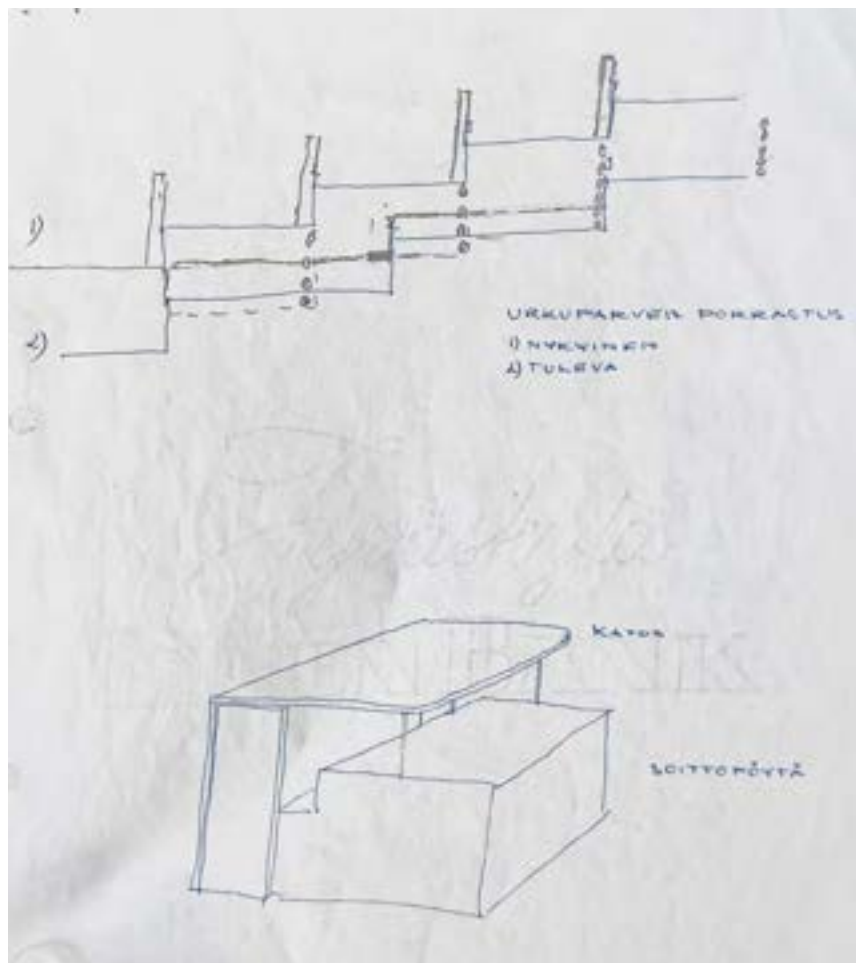
Rakennusmestari Lauri Valjasen 20.4.1970 laatimassa kirkon sisätilojen korjauksen työselityksessä selostetaan kirkossa suoritettavista sisätilojen korjaustöistä, joita on listattu tässä luvussa.

Altтарin takaseinän rappausvaurio korjattiin ja paikattu kohta paikkamaalattiin olemassa olevan seinän sävyyn häivyttäen kalkkimaalilla. Kirkon sivusiipien aukkojen yläpuolella seinillä olevat halkeamat paikattiin halkeamien täyttämällä ja raon leveydeltä paikkamaalalla kuten altтарin takaseinä.

Altтарin ja saarnatuolin lattiasta ja askelmista poistettiin kumimatto. Porraskelmissä olevat varvastilat täytettiin puulistoilla, jolloin niiden pinta tuli suoraksi. Porraskelmien kulmat pyöristettiin. Lattiapinnat tasoitettiin lattialaastilla ja päällystettiin matolla kauttaaltaan alustaan liimaamalla. Arkkitehtitoimisto Laiho-Pulkinen-Raunion vuonna 1983 kirkon korjaustöiden esisuunnitelmassa mainitaan, että altтарikorokkeessa käytetyn maton materiaali oli huopamatto. Altтарikaiteen polvistumiskoroketta levitettiin etupinnastaan ja koroke verhoiltiin uudelleen käyttäen sinistä plyysiä päällystekankaana.

Kirkkosalin ensimmäinen penkkirivi poistettiin ja sen alla oleva lämmitysputki siirrettiin toisen penkkirivin alle. Vuonna 1983 laaditun kirkon korjaustöiden esisuunnitelman mukaan ensimmäinen penkkirivi tuli ristisiipien eteen. Alkuperäisiä piirustuksia kirkon nykytilanteeseen verratessa kirkkosalin penkkejä ei ole siirretty ristisiipien eteen. Lämpöputkien tulo- ja paluuhaarat katkaistiin 3–4 cm lattiason alapuolelta ja tulpattiin. Penkkirivin edessä oleva kaide siirrettiin saman etäisyyden päähän nyt ensimmäisenä olevasta penkkirivistä ja kiinnitettiin lattiaan. Lattiaan tehdyt aukot paikattiin betonilla tai saman värisellä lattiamassalla, jota kirkossa oli käytetty. Penkkirivin kaiteen ja altтарin välisestä lattiasta poistettiin kumimatto. Alusta tasoitettiin lattialaastilla ja päällystettiin Finnplano-muovimatolla alustaan liimaamalla ja saumat hitsaten.

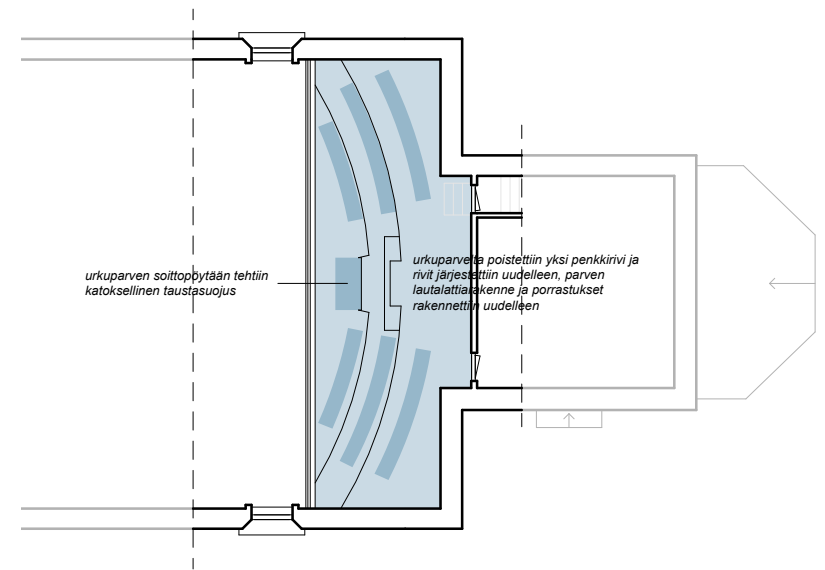
Kirkon massalattiat korjattiin rikkoutuneista kohdista magnesiitti- tai panssarimassaa käyttäen. Eteisen rikkoutunut lattia tuli työselityksen mukaan uusia kokonaan tai ainoastaan käyntiovien väliseltä ja niiden levyiseltä osuudelta. Työselityksessä ei tarkenneta mistä kirkon eteistilasta on kyse.

Vasemmalla kirkon
arkistomateriaaleista löytyvä
periaatepiirros urkuparven penkkien
uudelleen järjestämisestä ja
soittopöydän katoksesta

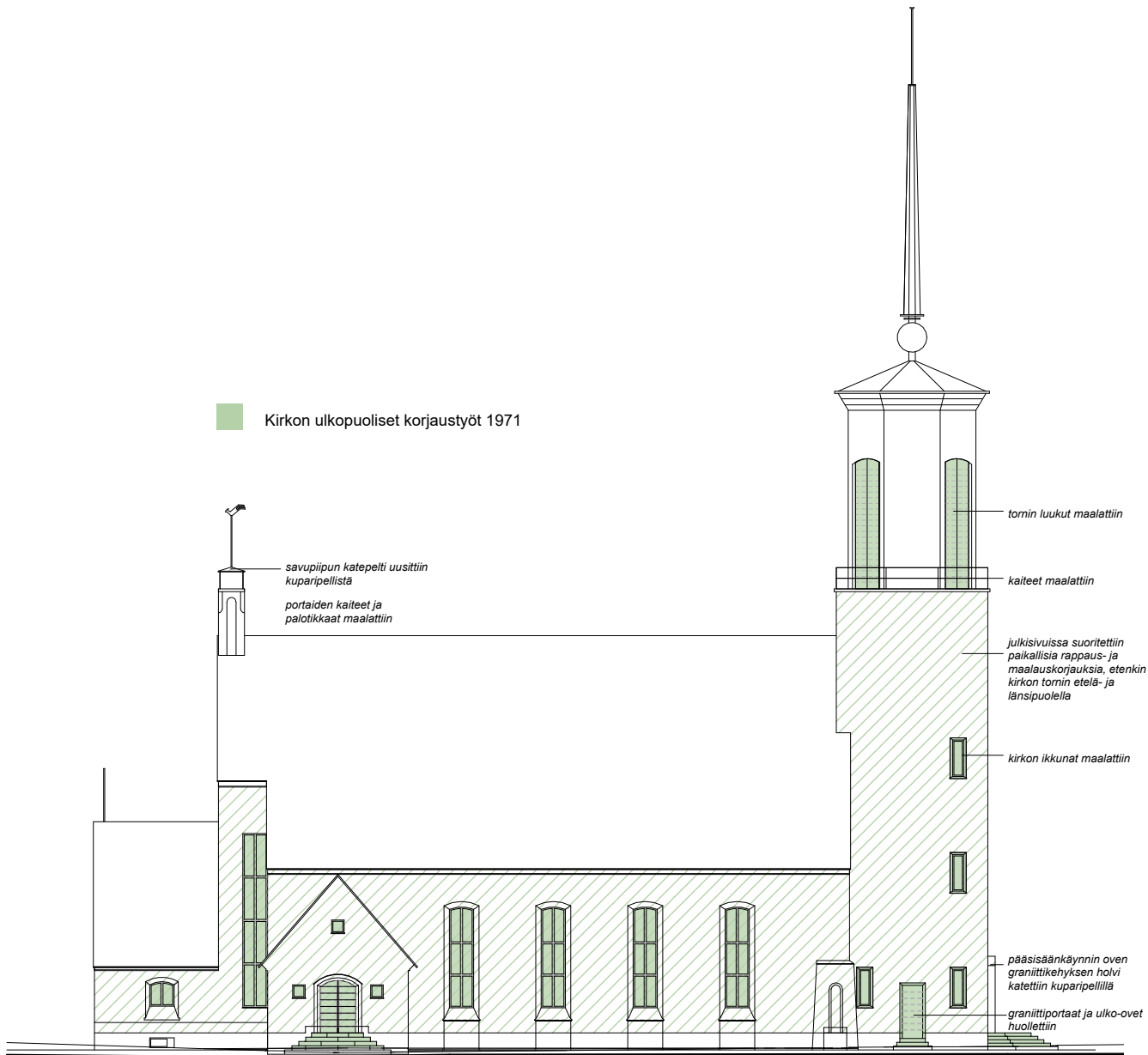
Työselityksen mukaan eteistilojen ovien halkeilleet peilit tuli paikata täyttämällä raot sopivilla listoilla liimaa käyttäen. Ovien listat tuli höylätä ja hioa. Paikkauskohdat tuli petsata oven väriin, paikkalakata ja lopuksi koko ovi lakata himmeällä lakalla. Koska työselityksessä kirkon eteisen lattiasta ja ovista mainitaan, että ne tulisi tehdä, ei ole varmuutta tehtiinkö toimenpiteet kirkkoon vuoden 1970 sisätilojen korjauksen yhteydessä.

Kirkon urkugarvelta poistettiin kummaltakin puolelta parvea kolmas tuolirivi ja toinen rivi irrotettiin. Äärimmäisten penkkirivien välinen kahden askelman korotus tasoitettiin yhdeksi puutavarasta ja lastulevystä. Penkkirivien sijainnit muutettiin uusien askelmien mukaisiksi. Lautalattia tasoitettiin laastilla ja päällystettiin kauttaaltaan matolla tasoitteen päälle liimaamalla. Urkugarven soittopöytä tehtiin katoksellinen taustasuojus lastulevystä. Suojus maalattiin soittopöydän mukaan. Urkupillistön suojaseiniin kiinnitettiin kiinteät vaatekoukut, jotka maalattiin seinän värisiksi.

Urkulehteri

 Kirkon ulkopuoliset korjaustyöt 1971

Kirkon ukopuoliset korjaustyöt 1971

Rakennusmestari Lauri Valjasen 26.3.1971 laatimassa kirkon ulkopuolen korjaustyön työselvityksessä selostetaan Kosken kirkossa suoritettavista ulkotilojen korjaustöistä, joita on listattu tässä luvussa.

Kirkon julkisivuihin suoritettiin moniin paikkoihin rappauskorjauksia, joista pahin yhtenäinen alue sijaitsi tornin etelä- ja länsipuolella. Irrallaan oleva rappaus poistettiin, vaurioitunut kohta paikattiin huolellisesti ja paikkamaalattiin uudelleen kalkkimaalilla alkuperäisen maalipinnan tapaan. Ulkomaalausurakkasopimuksen mukaan kirkon ulkoseinien maalaustyöstä vastasi Maalausliike Martti Louhelo. Maalausliikkeen urakkasopimuksessa kirkon julkisivujen lisäksi maalattiin kateet, palotikkaat, tornin luukut ja kirkon ikkunat.

Kirkon pääsisäänkäynnin graniittikehyksen holvi katettiin kuparipellillä. Kirkon savupiipun katepelti uusittiin kuparipellistä. Työselvityksessä mainitaan, että kellotasanteen vuotava vesikatko tuli uusiksi, mutta toimenpiteen suorittamisesta ei ole varmuutta.

Työselvityksessä mainitaan ulkoportaiden osalta, että helposti irtoavien graniittiportaiden askelkivet oli poistettava, pohja puhdistettava ja juotettava uudelleen betonilla. Lujasti paikallaan kiinni olevien,

mutta hieman liikkuneiden porrasaskelmien saumat oli puhdistettava laastista, huuhdeltava vesipaineella ja sijoittaa takaisin kohdalleen. Toimenpiteiden jälkeen askelmien kivet tuli saumata sementtilaastilla. Alimman betoniaskelman vaurioituneet osat tuli poistaa ja tilalle valaa hyvin raudoitettu uusi askelma samanlaisella pintakuviointilla.

Kirkon kaikissa ulko-ovissa puhdistettiin avautuneet saumat, liimattiin vedenkestävällä liimalla, puristettiin ja ovien kehyspuut uudelleen kiilattiin. Ovien vaurioituneet kohdat paikattiin käyttäen samaa puulajia mistä ovet oli tehty. Ovien pinnat hiottiin, tasoitepetsattiin ja lakattiin öljylakalla. Ovihelojen kiinnitys ja kunto tarkistettiin ja tehtiin tarvittavat korjaukset.

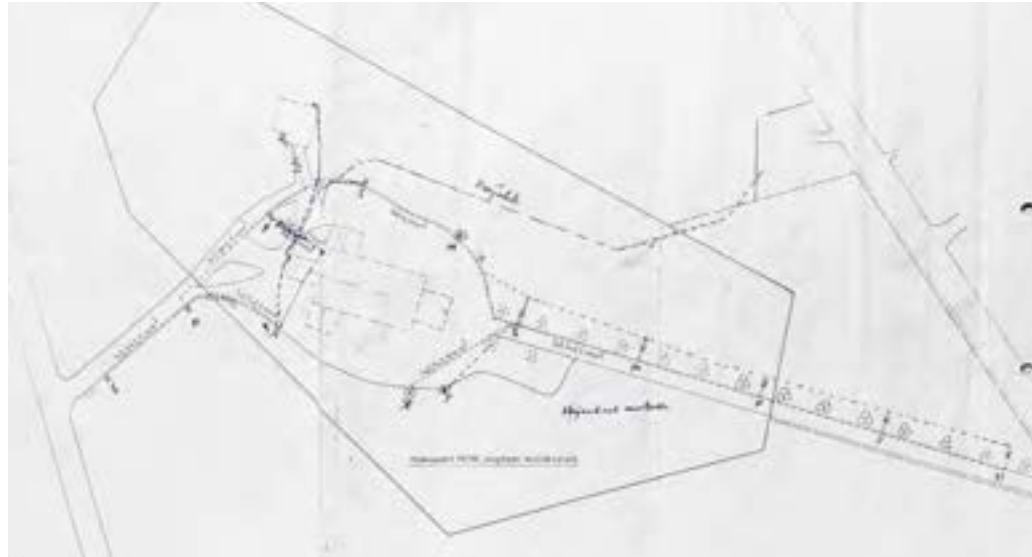
Pihamaan osalta työselvityksessä mainittiin, että ympäröivä nurmikenttä ja tiet oli nostettava sellaiseen tasoon, että sokkeliä verhoavan graniitin ja perusmuurin sauma peittyisi n. 5–10 senttimetriä. Teiden päättymisen portaisiin oli nostettava siten, että portaiden alin betoniaskelma olisi voitu poistaa tai ainakin peittää se mahdollisimman matalaksi. Kirkon sivusiipien kohdalla olevat betoniset porrasaskelmat ovat paikallaan ja reilusti näkyvissä edelleen tänä päivänä.

*Kirkon nykyinen
pylväsvalaisin*

*Sähkö Lähteenmäki Ky piirustukset "Tapiola"-puistovalistuspylvästä
ja kirkon puistovalistus suunnitelmasta*

Suunnitelmia ja huoltotöitä 1970-luvulla

Urakkatarjous kirkon tornin päällystyksen uusinnasta 1972

E. Nurmisen 8.5.1972 allekirjoittamassa urakkatarjouksessa tarjotaan kirkontornin tietyn osuuden päällystämistä kuparilla ja vanhan osan poistoa. Tarjouksessa viitataan kirkontornin piirustuksessa mainittuun osaan, mutta piirustusta ei ole tallessa liitteenä.

Kirkon ja seurakunnan ympäristösuunnitelma 1975

Kirkon ja seurakuntatalon ympäristöä varten arkistoaineistosta löytyy puutarhasuunnittelija Seppo Äijälän laatimat istutussuunnitelmat, -ohjeet ja -detaljit. Runsasistutuksellisia ympäristösuunnitelmia verratessa kirkon ympäristön nykytilanteeseen, ei suunnitelmia mitä todennäköisimmin toteutettu ainakaan kirkon pihaympäristön osalta.

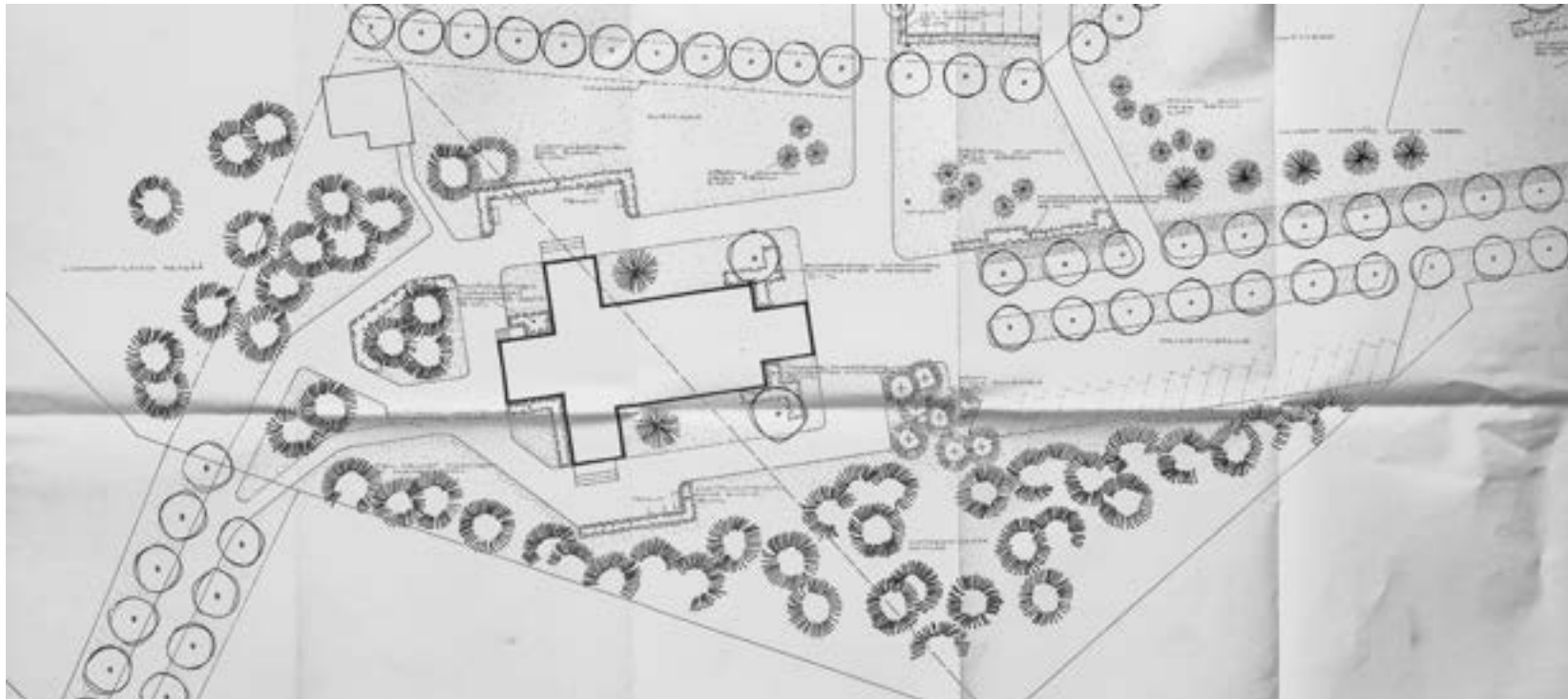
Kirkon ulkovalaistussuunnitelmat 1972 ja 1979

Koski TL Salon seurakunnan arkiston kunnossapitoa ja rakentamista koskevissa asiakirjoissa vuosilta 1898–1985 kirkon ulkovalaistussuunnitelmia löytyy kolmelta eri vuosiluvulta. Kuten aiemmin tässä selvityksessä mainittiin, kansioista löytyy

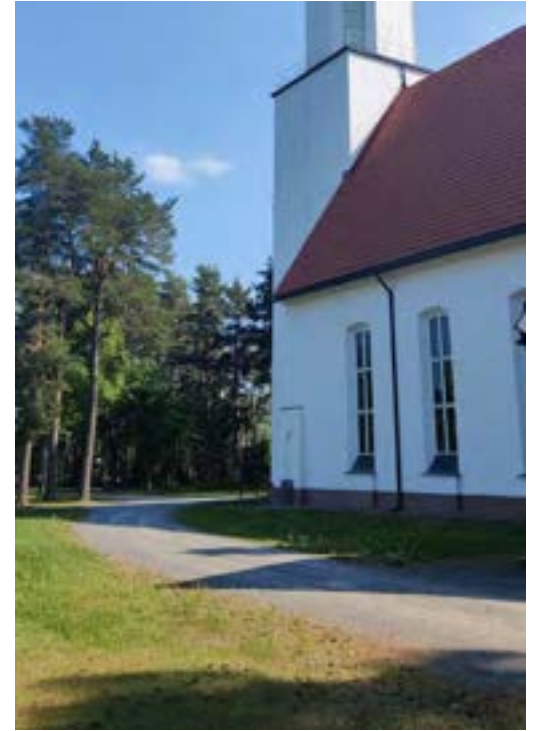
sähköurakoitsijoiden urakkatarjouksia vuodelta 1966, samaten vuodelta 1972 ja piirustuksia vuosilta 1972 ja 1979. Piirustukset on laatinut yritys Sähkö Lähteenmäki Ky. Valaisinpylväitä on Sähköliike M. Huhtalan suunnitelmiin nähden enemmän ja nykytilannetta vastaavilla kohdilla. Vuoden 1979 suunnitelmien Aarne Ervin muotoilemat ”Tapiola” -valaisimet poikkeavat kirkon ympäristön nykytilanteen valaisimista. Olemassa olevan aineiston perusteella ei ole täyttä varmuutta siitä toteuttiko Sähkö Lähteenmäki Ky kirkon valaistussuunnitelmat vai viitattiinko vuoden 1972 urakkatarjouksissa Sähkö Lähteenmäki Ky suunnitelmiin ja joku muu toteutti kirkon ulkovalaistuksen. Suunnitelmien mukaan kirkon tontille toteutettiin 12 valaisinpylvästä ja kirkon pannuhuoneeseen tehtiin valaistuksen ohjauskeskus.

Kirkon urkujen huoltotyö 1979

Kosken kirkon urkujen puhdistuksen ja virituksen sekä muun huoltotyön suoritti T:mi Urkurakentamo Matti Erola. Urkujen viritystaso säilytettiin entisellään ja jalkion koskettimistoa kiristettiin. Koneistossa ei tarvinnut uusia palkeita. Urkujen ilmalaatikoita ei puhdistettu sisältä urakan yhteydessä.

Ote Kosken kirkon ja seurakuntatalon ympäristösuunnitelmasta 30.4.1975

Kirkon nykytilanteen pihaympäristöä

Kosken kirkon sisätilat on saneerattu vuonna 1985

Kosken kirkon sisätilojen saneeraus ja peruskorjaus 1985

Kosken kirkossa suoritettiin vuonna 1985 sisätilojen saneeraus ja peruskorjaus. Saneerauksen pääsuunnittelija oli turkulainen arkkitehtitoimisto Laiho-Pulkkinen-Raunio ja pääurakoitsijana toimi Rakennusliike Matti Laakso. Kirkkohallitus myönsi Kosken Tl. seurakunnalle avustusta ja lainaa kirkon korjaamiseen. Kosken kirkon saneerauksessa suoritettiin seuraavaksi tässä luvussa lueteltuja toimenpiteitä, joiden listauksessa on hyödynnetty seurakunnan arkiston kansiota vuoden 1985 saneeraukseen ja hyväksytyihin urakkatarjouksiin liittyen sekä arkistokansiota ”Kirkon korjaukseen liittyvät urakkasopimukset 1984”.

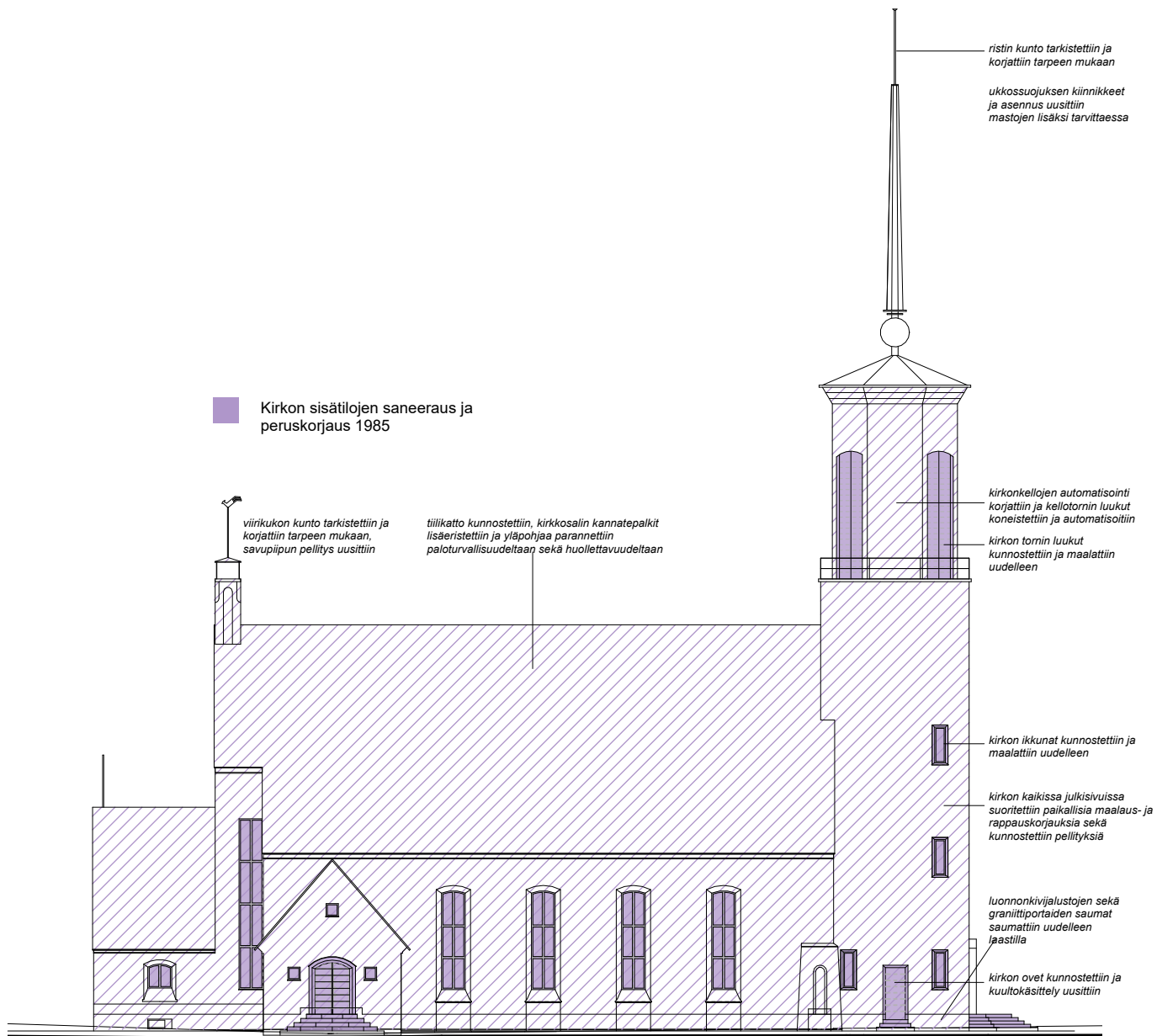
Tarkemmat työselitykset saneerauksessa suoritetuista toimenpiteistä löytyy suunnittelija-alakohtaisesti laadituista työselityksistä. Arkkitehdin työselitys on päivätty 6.6.1984 ja lisälehti 10.8.1984, sähkötyöselitys on päivätty 25.6.1984 ja LVI-laitteiden muutostyöselitys on päivätty 18.7.1984.

Kirkon akustiekkakonsultointi 1983

Kirkkoon tehtiin jälkikaiunta-aika- ja impulssivastemittaukset, jotka suoritti akustinen konsultti Arkkitehtitoimisto Alpo Halme. Konsultoinnin koonnissa kirkon akustoinnin korjaustöissä osana vuoden 1985 saneerausta tulisi täyden salin jälkikaiunta-aika säilyttää mahdollisimman pitkänä, mutta samalla lyhentää tyhjän salin jälkikaiunta-aikaa. Tämä saataisiin aikaan lisäämällä kirkon penkkeihin pehmustus tai sijoittamalla penkkien alapintaan ääntä absorboiva materiaali. Näin ollen tyhjän salin jälkikaiunta-aikaa voidaan lyhentää alle kolmen sekunnin ja salissa ollessa noin 100 ihmistä, voidaan puheen selvyys saada tyydyttäväksi. Kirkkoon tulisi korjauksen yhteydessä sijoittaa hyvät sähköiset äänentoistolaitteet puheen selvyuden helpottamiseksi.

Kirkonkellojen automatisoinnin korjaukset ja torniluukkujen koneistus ja automatisointi 1984

Kirkkoa koskevista asiakirjoista vuodelta 1983–1984 käy ilmi, että Asennusliike El-Ringman suoritti Kosken kirkkoon kirkon kellojen soiton automatisoinnin korjauksineen ja suoritti torniluukkujen koneistuksen kytkettynä automatiikkaan. Jota ohjattiin ohjauskeskuksesta kirkon sakastista ja urakan myötä mahdollistettiin ohjaus myös kirkon eteisestä. Työ kuului osaksi kirkossa suoritettavaan perusteelliseen korjaukseen, joka saatettiin muilta osin kuntoon kesällä 1985. Urakka kuitenkin epäonnistui automatisoinnin osalta, kun kirkon pieni kello ei toiminut kunnolla ja tornin luukkujen ohjelmointi ei toiminut. Kellojen soitto ei mahdollistunut eteisestä sillä kellojen soittoon liittyvät kytkennät puuttuivat. Aineistossa ei ole mainintaa saatiinko edellä mainitut puutteet korjattua, sillä vaikka työlle oli luvattu urakoitsijan toimesta kolmen vuoden takuu, useista seurakunnan yhteydenottopyynnöistä huolimatta Asennusliike El-Ringmanilta ei tultu tekemään työtä kuntoon. Tästä syystä kirkkoneuvosto päätti ryhtyä oikeudellisiin toimenpiteisiin.

Vesikate ja katto

Kirkon tiilikatto kunnostettiin, rikkiäiset tiilet vaihdettiin ehjiin ja sammaloituneet ja homeiset kohdat puhdistettiin. Tiilikatto siveltiin 1:50 laimennetulla Silicon-liuoksella. Katon vanhat kuparipellitykset uusittiin tarvittavin osin ja rautapeltiset katteen osat vaihdettiin kuparisiksi. Katon ukkossuojuksen kiinnikkeet ja asennus uusittiin mastojen lisäksi tarpeen mukaan. Ristien ja viirikukon kunto tarkistettiin ja korjattiin tarpeen mukaan. Savupiippuun uusittiin pellitys.

Ullakko ja vesikattorakenteet, lämmöneristys ja paloturvallisuuden parannus

Kaikissa yläpohjissa lämmöneristyskerroksen päälle asennettiin palamaton lasikuitukangas helpottamaan puhtaanapitoa ja ehkäisemään palon syttymistä. Lämmöneristeet tasattiin tarvittavin kohdin lisävillalla ennen kankaan asentamista.

Kirkkosalin kaaren kannatepalkit lisäeristettiin tiiviisti palkkien ympärille kiinnitetyillä mineraalivillalevyillä. Ullakolle tehtiin kirkkosalin suuntainen ja mittainen kulkusilta puusta.

Ulkoseinät ja seinien pintakäsittely

Ulkoseiniin liittyvät pellitykset tarkistettiin ja uusittiin tarvittaessa kuparipellillä.

Kaikki julkisivujen rappauspinnoissa esiintyvät viat, kuten halkeamat ja epätasaisuudet korjattiin kalkkisementtilaastilla yhteneväiseksi ja samaan korkeuteen olemassa olevan rappauspinnan kanssa. Pienet rappaushalkeamat täytettiin kosteutta kestäväällä hiekkatasoitteella. Pinnat maalattiin.

Kirkon luonnonkivijalustojen saumat, joista saumalaasti oli irronnut, saumattiin uudelleen laastilla. Kaikki portaat saumattiin. Toisen ristisiiven ulko-ovelle tutkittiin mahdollisuutta tehdä luiska liikuntaesteisille, mutta luiskaa ei toteutettu.

Kirkon ullakolle tehtiin kirkkosalin suuntainen ja mittainen kulkusilta puusta

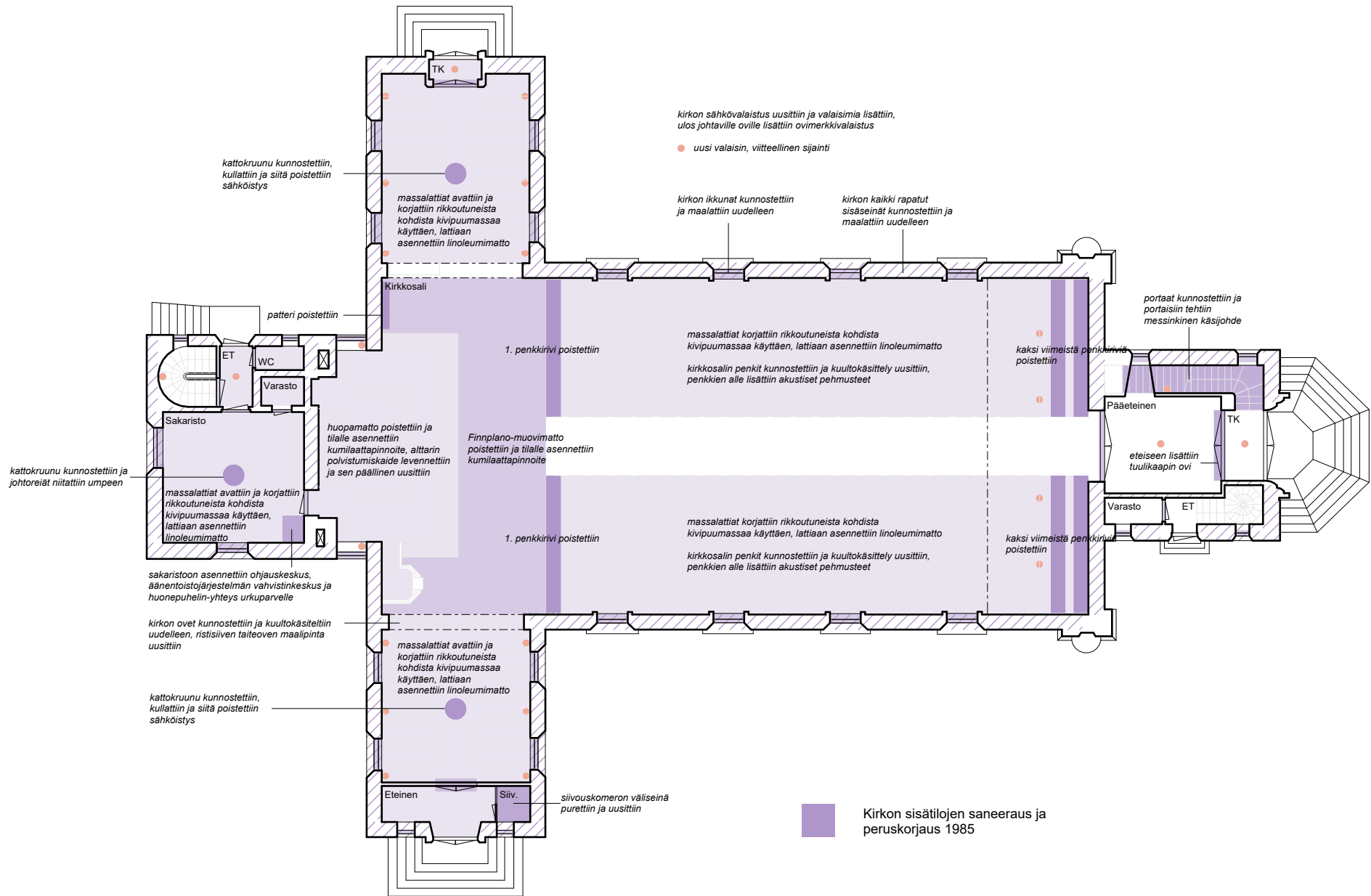

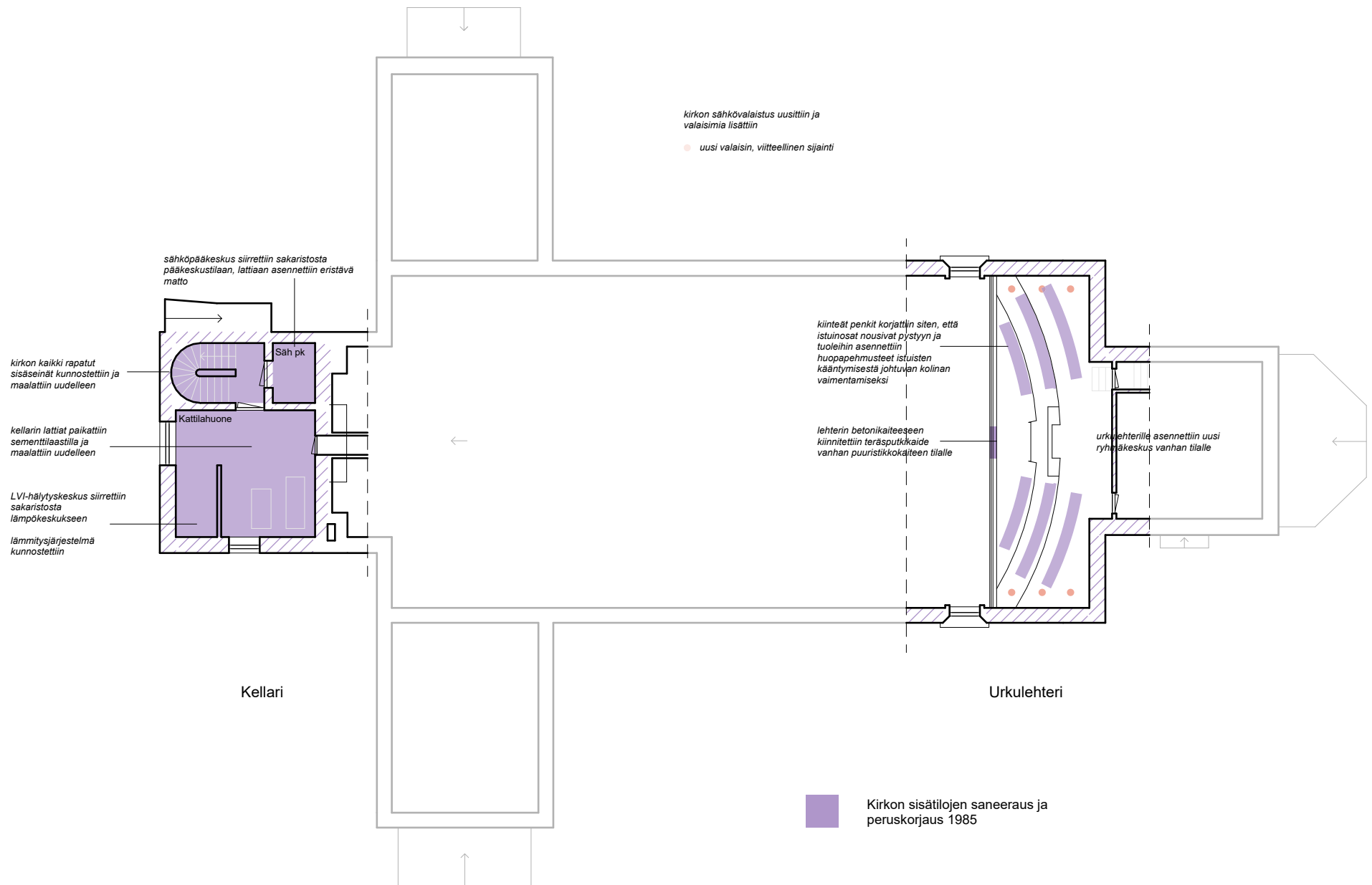
Halkeamat rappauspinnoissa korjattiin ja maalattiin, portaiden ja sokkeleiden irronneet saumat uusittiin sekä ovet ja ikkunat kunnostettiin vuoden 1985 peruskorjauksessa

Ikkunat ja ovet

Kirkon kaikki ikkunat ja ovet, sekä tornin luukut kunnostettiin ja korjattiin tarvittavin osin. Ikkunoissa huonokuntoiset, vioittuneet tai rikkoutuneet osat uusittiin. Ikkunoiden vesipellit tarkistettiin ja tarvittaessa uusittiin kuparipellillä. Kieroutuneet puitteet oikaistiin, listoitukset ja kittaukset uusittiin tarvittavin osin. Ikkunoiden tiivisteet uusittiin. Heloitukset tarkistettiin ja uusittiin tarvittavin osin. Ikkunat puhdistettiin, kuultokäsiteltiin ja maalattiin uudelleen.

Ovissa karmirakenteet kunnostettiin, karmien ja kynnysten liittymät tiivistettiin. Hyväkuntoiset kynnykset säilytettiin, niiden metallilistoitukset irrotettiin sekä laitettiin takaisin paikoilleen kynnysten puuosien puhdistamisen ja pintakäsittelyn jälkeen. Puuovien rakenteiden tai pintakäsittelyjen vauriot korjattiin ja kunnostettavien ovien heloitukset tarkistettiin ja uusittiin tarvittavin osin. Ovien käyntivarat tarkistettiin ja käyristyneet ovet oikaistiin. Ovien kuultokäsittely uusittiin. Kaikki ulko-ovet varustettiin umpisoluisin sienikumitiivistein. Abloy-lukot sarjoitettiin ja ulko-ovissa käytettiin ura-avaimia. Torniosan ja ullakon välinen puuluukku muutettiin teräslevypintaiseksi paloluukuksi. Ristisiiven taiteovien helat tarkistettiin ja maalipinnat uusittiin maalaustyöselostuksen mukaan.

Kirkon rapatut sisäseinäpinnat on korjattu ja huoltomaalattu edellisen kerran sisätulojen saneerauksen yhteydessä 1985

Urkuleterille johtava mosaiikkibetoniporras ja vuonna 1985 lisätyt messinkiprofilista tehdyt käsijohteet

Väliseinät ja seinien pintakäsittely

Väliseinien osalta toisen ristisiiven eteistilaan myöhemmin tehdyn siivouskomeron väliseinä purettiin ja uusittiin.

Rapattuihin sisäseiniin aiheutuneet viat kuten halkeamat tai kosteusvauriot korjattiin. Halkeamat kiilattiin siten ettei rappaus enää halkeilisi. Paikkauksissa käytettävät laastit valittiin siten, että koostumus soveltuu paikassaan käytettäväksi ja korjattu rappauspaikka sulautuu olemassa olevaan rapattuun pintaan. Pinnat maalattiin. Lehterin porrastilan seinä- ja kattopinnat uusittiin edellä mainitulla käsittelyllä.

Kirkon sisätilojen korjauksen yhteydessä 1970-luvulla urkujen alle lisätyt vaatekoukut poistettiin ja puuverhoiltu seinä maalattiin uudelleen.

Portaat ja kaiteet

Lehterin porrastilan mosaiikkibetonisissa ilmenneet viat paikattiin ja portaisiin tehtiin käsijohde messinkiprofiilista. Urkulehterille kiinnitettiin lehterin betonikaiteeseen urkurin tilan kanssa samaan sävyyn maalattu teräsputkikaide. Vanha puuristikokaide poistettiin.

Lattiat

Kellaritilan betonilattioiden halkeamat ja epätasaisuudet paikattiin sementtilaastilla. Lattioiden jalkasäleikkösyvennysten ja tarkastusluukkujen reunaprofiilit sekä säleiköt korjattiin tarpeen mukaan ja pintakäsiteltiin maalaustyöselostuksen mukaisesti. Pääeteisen tiililattiassa ilmenevät viat paikattiin ja lattia pestiin hiovalla pesulaitteella. Lattian kuivuttua se siveltiin itsekiillottuvaan lattiavahaan kostutetulla sienellä kolme kertaa.

Kirkon massalattioiden halkeamat avattiin ja täytettiin vanhan pinnan sävyyn värjätyllä kivipuumassalla. Tilat, joissa massalattioita sijaitsi olivat kirkkosali, ristisiivet, sakariston eteinen, holvi ja wc. Poistettavien penkkien kohdalla olevat kiinnitysreiät täytettiin. Lattia pestiin hiovalla pesulaitteella useaan kertaan ja annettiin kuivua. Pinnalle levitettiin lopuksi suhteessa 50 % vernissan ja 50 % tärpätin seosta, sen annettiin imeytyä yön yli lattiapintaan ja seuraavana päivänä kuivattiin. Massalattiapintojen päälle asennettiin todennäköisesti nykyiset linoleumimatot lattiakaaviopiirustuksen mukaisesti.

Olemassa olevien massalattioiden päälle asennettiin lattiakaavioiden mukainen linoleumimatto. Kirkkopenkkeiden alle asennettiin akustiset pehmusteet.

Kirkkosalin penkkien alla on linoleumimatto ja kirkkosalin käytävällä on alkuperäiset kumilaatat

Altarikorokkeen huopamatto poistettiin ja alttarille sekä alttarin ja kirkkosalin etummaisien penkkirivin väliseen osuuteen asennettiin kumilaatat

Sakastiin sekä sen eteis- ja wc-tilaan asennettiin linoleumimatto

Urkulehterin alkuperäiset kiinteät penkit

Käytävälaattojen kiinnitys tarkistettiin ja irronneet laatat ja auenneet saumat liimattiin uudelleen. Alttarikorokkeen ja siihen liittyvien askelmien huopamattopinnoite poistettiin. Poistettavan huopamaton ja koko kuorin osan muovimaton sijaan sekä edestä poistettavan penkkirivin kohdalle asennettiin uusi kumilaattapinnoite, jonka väri sovitettiin yhteen keskikäytävän alkuperäislaattojen kanssa.

Rakennusselityksen mukaan sakariston lattian muovilaattapäällystys uusittiin, mutta tänä päivänä sakariston lattiassa on kirkkosalin tapaan linoleumimatto. Lehterin matto puhdistettiin ja pestiin.

Kirkkosalin ja urkulehterin penkit

Kirkkosalin penkit ja urkulehterin tuolit kunnostettiin ja kalusteiden kultokäsittely uusittiin. Penkit irrotettiin ja siirrettiin pois pintakäsittelykorjauksen ajaksi. Kaikkien kirkkosalin penkkien alapintaan liimattiin palosuojattu polyesterivaahtomatto, joka verhoiltiin kankaalla. Akustisiin pehmusteisiin tehtiin lisälistoitukset 25x50 mm kokoisilla ja penkkien sävyyn käsitellyillä mäntylistoilla. Kirkkosalin molempien penkkikortteleiden ensimmäinen ja kaksi viimeistä penkkiriviä poistettiin kokonaan. Poistettujen penkkirivien

kohdalla ei ole työselityksessä mainintaa lämmityspotkista. Urkulehterin tuolit korjattiin siten, että istuinosa nousivat pystyyn. Tuoleihin asennettiin huopapehmusteet istuinten kääntymisestä johtuvan kolinan vaimentamiseksi.

Kalusteet ja varusteet

Kirkon uudet kalusteet maalattiin ja vanhojen kalusteiden pintakäsittely uusittiin. Kirkon pääeteiseen toteutettiin matala puukaappi ja ilmoitustaulu ja urkulehterille toteutettiin puinen nuottikaappi. Kalusteet suunnitteli Arkkitehtitoimisto Laiho-Pulkkinen-Raunio. Alttarin polvistumiskaidetta levennettiin ja päällinen uusittiin. Rakennuttaja teetti kirkkosaliin omana hankintanaan kevyen liikuteltavan lukutason, kaksi virsikirjatelinetä, ilmoitustaulun ja esitepöydän. Kirjatelinet suunnitteli Arkkitehtitoimisto Laiho-Pulkkinen-Raunio. Kirkon korjaukseen liittyvistä piirustuksista löytyy arkkitehtitoimiston suunnitelma kuoriin kiinnitettävästä lipputelineestä, jota ei todennäköisimmin toteutettu. Lipputelinettä ei mainita rakennusselityksessä. Sakariston korkea albakaappi poistettiin ja tilalle tehtiin muotoilultaan sekä pintakäsittelyltään alkuperäiseen kalustukseen sopiva kaappi. Kaapin suunnitteli Arkkitehtitoimisto

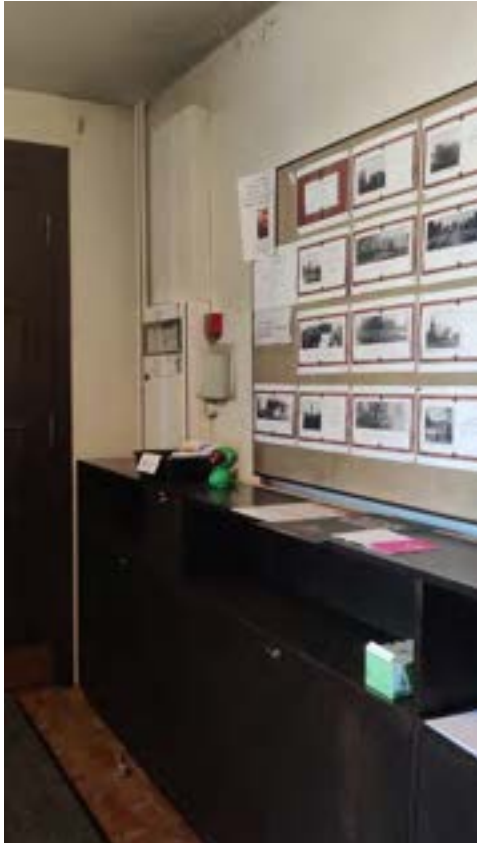
Laiho-Pulkkinen-Raunio. Sakariston muiden kalusteiden mahdolliset viat korjattiin ja pintakäsittelyt uusittiin. Muualle kirkosta siirretyt alkuperäiseen kalustukseen kuuluvat kalusteet kunnostettiin ja palautettiin mahdollisuuksien mukaan. Sakariston wc-tilaan hankittiin peili, paperipyöhekaappi, kaksi vaatekoukkuja ja wc-paperiteline.

Opasteet

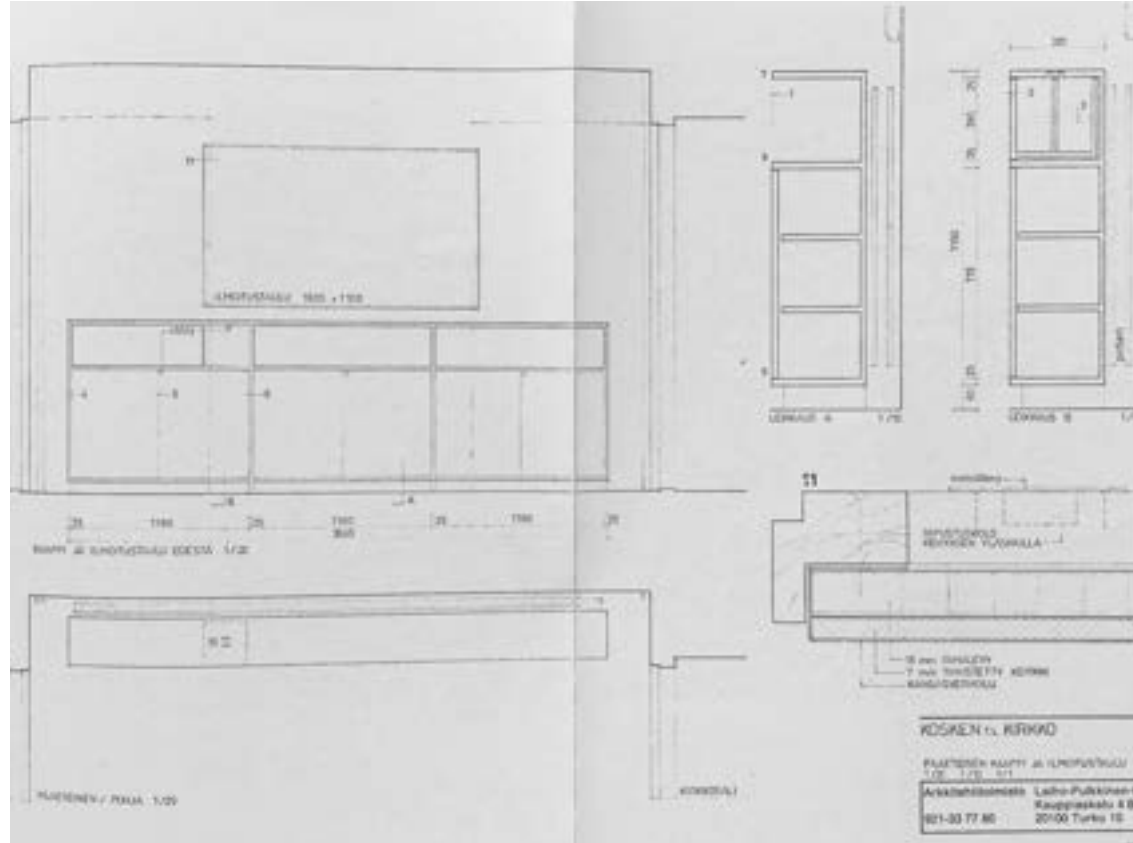
Kirkon korjaukseen liittyvistä piirustuksista löytyy Arkkitehtitoimisto Laiho-Pulkkinen-Raunio suunnitelma metallisesta ulkoilmoitustaulusta, joista ei ole mainintaa rakennusselityksessä.

Taideteosten konservointi

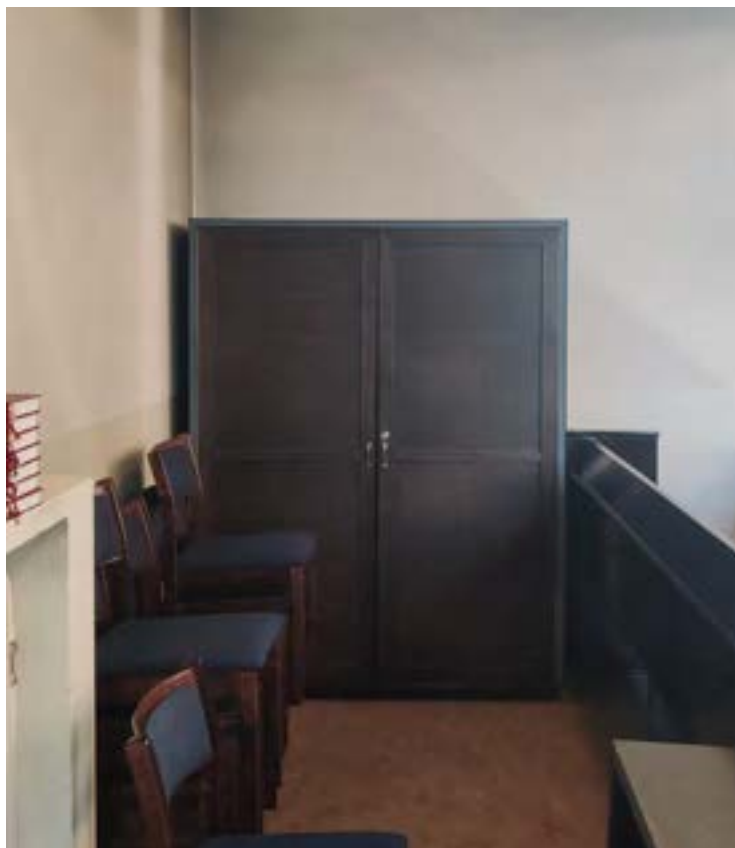
Kirkossa sijaitsevat freskot konservoitiin rakennuttajan teettämänä erillistyönä. Seinämaalauksista konservoitiin lehterin kaiteen viisi ja kirkkosalin kaksi seinämaalauksia. Lisäksi konservoitiin saarnatuolin kaksi maalauksia. Seinä- ja saarnatuolimaalaukset on maalannut taiteilija Bruno Tuukkanen. C. G. Söderstrandin jäljennös Rubenssin lunastuspäätöksestä ja Pyhästä ehtoollisesta maalattu alttaritaulu puhdistettiin.

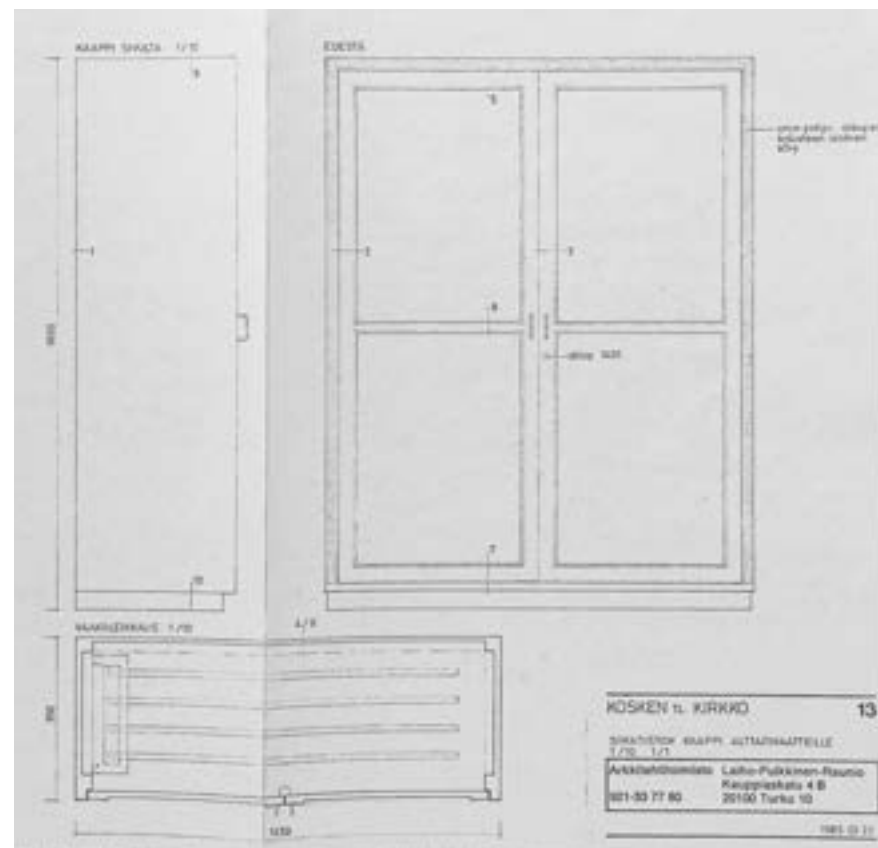
Pääteisen kaappi ja ilmoitustaulu kirkon pääteisessä

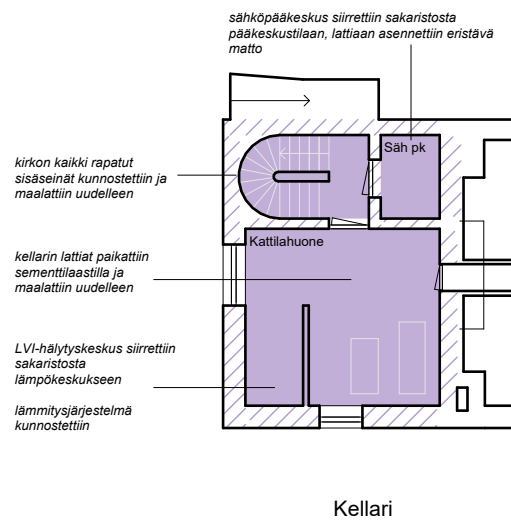
Ote arkkitehtitoimisto Laibo-Pulkkinen-Raunion pääteisen kaapin ja ilmoitustaulun suunnitelmasta vuodelta 1985

Sakariston kaappi alttarivaatteille urkuparven alla

Ote arkkitehtitoimisto Laibo-Pulkkinen-Raumion sakariston kaapin suunnitelmasta vuodelta 1985

Kirkon lämmitys

Kirkkoon toimitettiin lämmitykseen liittyen uusi öljylämmitteinen keskuslämmityskattila, öljypoltin uusittiin toiseen vanhoista kattiloista ja molemmat kattilat varustettiin savukaasunlämpömittarilla sekä uusilla varoventtiileillä. Lämmitykseen liittyen toimitettiin myös uudet paisunta-astiat, vedenlämmittimet, sähkövastus ja pumppu varusteineen. Kirkon ulkoilmaohjattu elektroninen säätökeskus moottoriventtiileineen uusittiin siten, että kirkkosaliin asennettiin huonetermostaatit ja säätökeskukseen aikakello, joilla lämpötilan ohjaus voitiin suorittaa kirkon käytön mukaan. Kirkkosalista poistettiin alttarin viereltä patteri ja putket tulpattiin putkikanaalin puolelta. Kirkon patterit irrotettiin ja huuhdeltiin lämpöjohtoverkoston lisäksi maalaustöiden yhteydessä. Maanalainen öljysäiliö tarkistettiin. Vanhat sulkuventtiilit uusittiin. Veden lämmittimeen asennettiin sähkövastus termostaattineen ja ylikuumenemissuojineen. Lämmitykseen liittyvät työt suoritti LVI-urakointi Kauko Koskinen.

Sähkötyöt

Kirkon sähkötöihin liittyen jakeluverkkoon yhdistetty nousujohto uusittiin ja liitettiin pääkeskukseen kellariin. Kirkkoon asennettiin tarvittavat maadoitukset. Sakariston eteisen seinään upotettu sähköpääkeskus poistettiin ja asennettiin pääkeskustilaan kellarin portaita vastapäätä sijaitsevaan varastokomeroon. Keskustilan lattia päällystettiin eristävällä matolla ja tilassa olevat putket koteloiitiin. Urkulehterin vanha upotusasennettu ryhmäkeskus poistettiin ja sen tilalle asennettiin uusi ryhmäkeskus. Sakaristoon asennettiin ohjauskeskus, johon sijoitettiin muun muassa kirkkosalin valaistuksen himmentimien ohjaimet.

Nousujohtot pääkeskuksilta ryhmäkeskuksille asennettiin kulkemaan kirkon alla olevan lattiakanaalin kautta. Kellojen soiton ohjauskeskus liitettiin urkulehterin keskukseen. Sakaristossa sijainnut LVI-hälytyskeskus siirrettiin lämpökeskukseen. Yleisesti kirkkoon

lisättiin sähköpisteitä ja johdotuksia sekä tehtiin puhelinasennuksia sähkösuunnitelmien mukaisesti. Urkujen soittopöydän ja sakariston välille asennettiin huonepuhelin-yhteys. Sähkötyöt suoritti Loimaan Sähkö Oy. Kirkko varustettiin ultraääni- tai infrapunailmaisimilla ja ovikoskettimilla varustetuin hälytyssilmukoin, jotka liitettiin hälytyskeskukseen.

Kirkkoon asennettiin automaattinen paloilmoitusjärjestelmä sähkötyöselityksessä mainittuine järjestelmineen, laitteineen ja johdotuksineen. Ilmoitusjärjestelmä varustettiin siten, että se oli liitettävissä aluehälytyskeskukseen puhelinlinjan kautta. Tarkkailutaulu ja hälytyksen siirtolaite asennettiin Seurakuntakeskukseen. Kirkkoon asennettiin savuilmaisimet ja ullakolle lämpöilmaisimet. Kirkon ulkoisiksi hälyttimiksi asennettiin elektroniset sireenit.

Kirkon äänentoistojärjestelmän vahvistinkeskus sijaitsee sakastissa

Akustiikka

Kirkkoon asennettiin äänentoistojärjestelmä sähkötyöselityksessä mainittuine laitteineen ja johdotuksineen varustettuna kovaäänisin sekä heikkokuuloisten kuuntelulaitteilla. Kaiutinpilarit asennettiin upottaen kuoriseinään ja upotusaukot peitettiin kehyksellä ja kankaalla. Mikrofonipisteet asennettiin alttarille, alttarikaiteelle, urkurille ja kuorolle. Äänentoistojärjestelmän vahvistinkeskus asennettiin sakaristoon.

Valaistus ja valaisimet

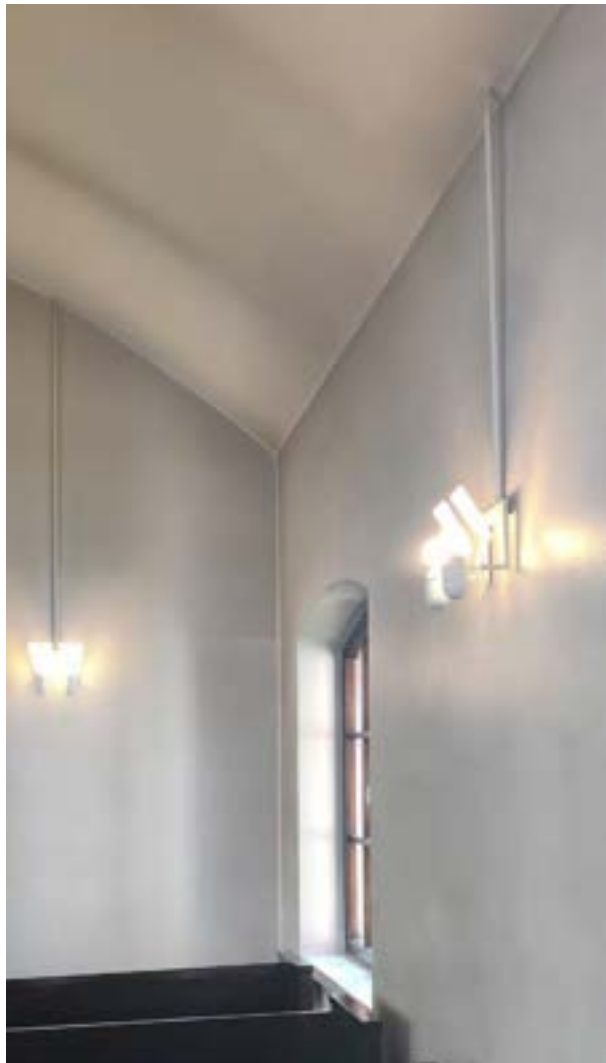
Kirkon sähkövalaistus uusittiin sähköurakoitsijan valaisinluettelon mukaisilla valaisimilla ja olemassa oleville sekä uusille valaisimille tehtiin uudet johdotukset asennettuna olemassa oleviin putkituksiin. Olemassa olevat valaisimet puhdistettiin ja kirkkosalin, kuorin,

urkuparven, sivukappeleiden, saarnatuolin ja sakariston valaisimiin asennettiin himmentimet. Kirkkosalin, kuorin, urkulehterin alustan ja pääeteisen nykyisten tai uusien valaisinten lamput vaihdettiin teholtaan suuremmiksi.

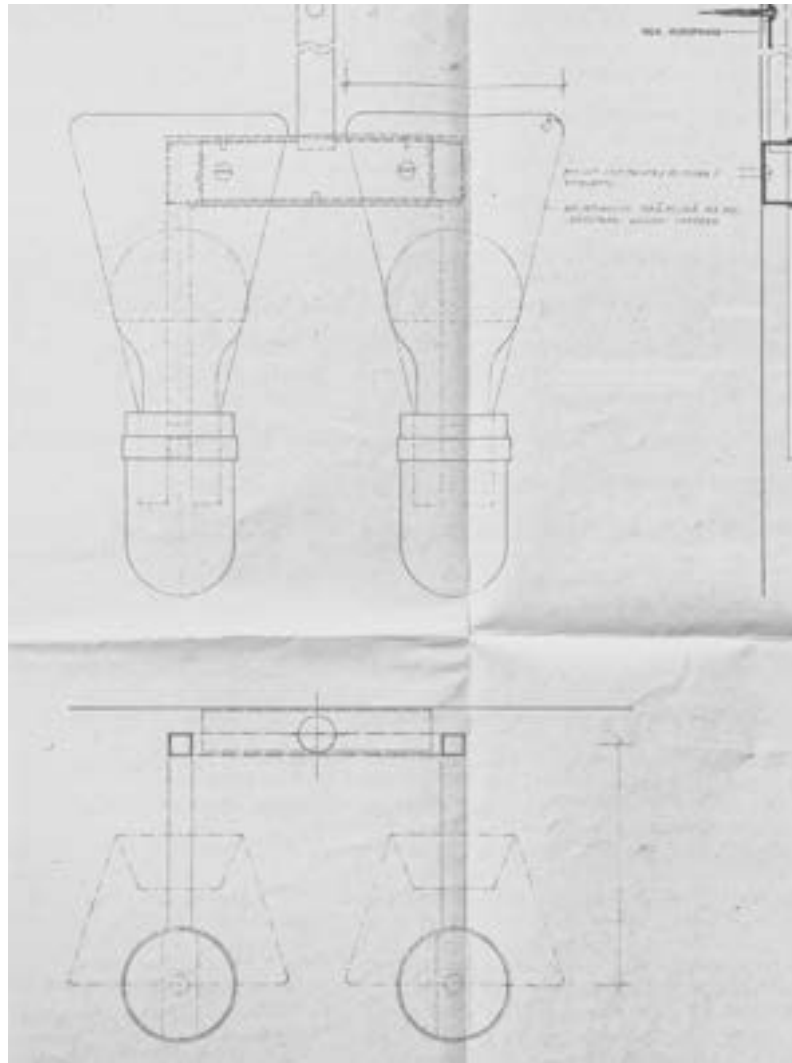
Kirkon sivusiipien 12 seinävalaisinta ovat Arkkitehtitoimisto Laiho-Pulkkinen-Raunio suunnittelemat. Kuorin ikkunoiden pieliin asennettiin kosketinkiskot pystyyn upotusasennuksena, johon liitettiin uudet valaisimet kuorin, alttarin ja alttaritaulun valaistusta varten. Urkulehterin alustaan kirkon sisäänkäynnille lisättiin kaksi valaisinta ja uusittiin neljä. Urkulehterin loistevalaisimet poistettiin ja lehterille asennettiin kuusi kappaletta maalarinvalkoisia valaisimia yritykseltä Laaksonen ja pojat. Pääoven tuulikaappiin ja kirkon alla kulkevaan putkikanaalin asennettiin valaisimet. Kirkkosalista ulos johtaville oville asennettiin ovimerkkivalaistus. Kirkon ulkovalojen asennus

pyrittiin muuttamaan siten, että valaisinten kuparioksidi ei tahri ulkoseinää. Kirkon etelän puoleisen sisäänkäynnin lähelle asennettiin uusi pylväsvälaisin, joka oli samaa mallia kuin olemassa olevat pylväsvälaisimet.

Kattokruunuihin liittyvässä valaisinten tilausvahvistuksessa mainitaan kaksi valaisintyyppiä, joissa viitataan kattokruunuihin. Mitä todennäköisimmin tarjouksen ensimmäisellä valaisintyyppillä tarkoitetaan siipiosien kattokruunuja ja toisella valaisintyyppillä tarkoitetaan sakastissa sijaitsevaa kattokruunua. Siipiosien kattokruunut kunnostettiin ja kullattiin, niistä poistettiin sähköistys ja tilalle asennettiin kynttiläkupit sekä uudet kristallit. Sakastissa sijaitseva kattokruunu kiillotettiin ja lakattiin, sekä johtoreiät valaisimessa niitattiin umpeen. Kattokruunujen työstämisestä ja toimittamisesta vastasi Turun Kristalli ja Sähkösuunnittelutoimisto Heimo Ojala.

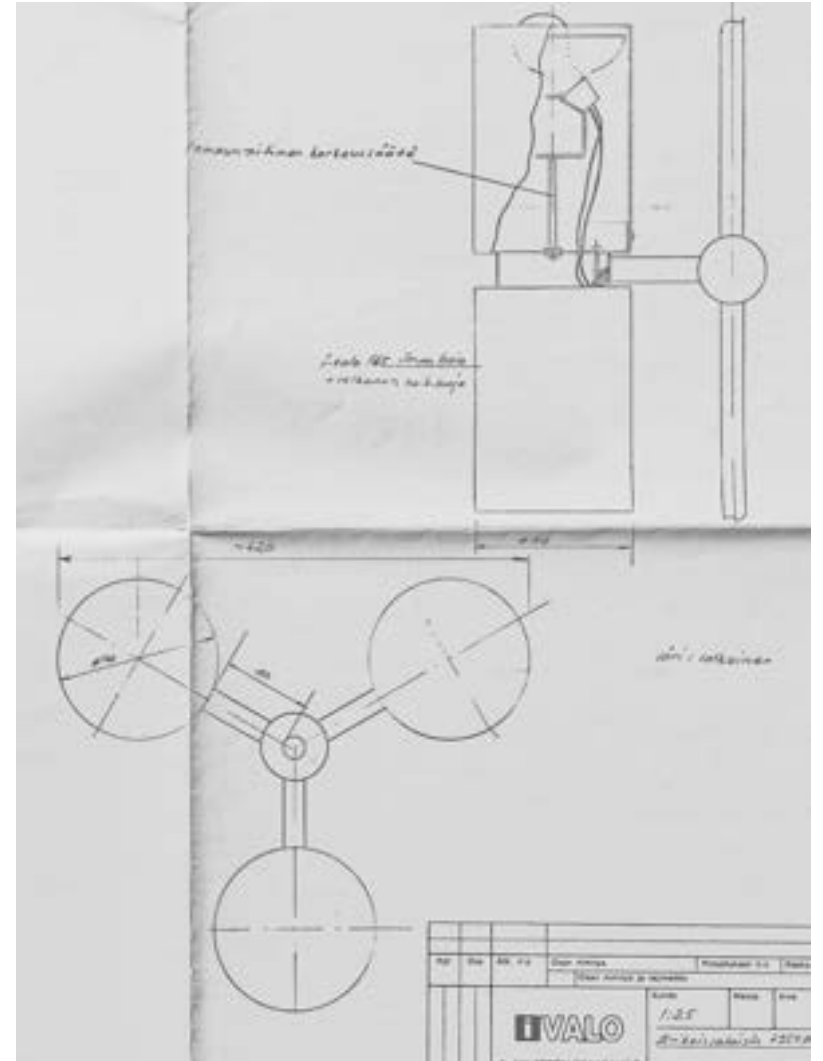
*Arkkitehtitoimisto Laibo-Pulkkinen-Raunio
suunnittelemat ristsisäpien seinävalaisimet*

*Ote Arkkitehtitoimisto Laibo-Pulkkinen-Raunio
suunnitteleman ristsisäven valaisimen osapiirustuksesta*

Sakaristossa kattokruunun yllä katossa sijaitseva sähkövalaisin

Ote A. Ahlström Oy Iittalan tehtaan valaisimen osapiirustuksesta vuodelta 1985

Kehitystarpeita ja huoltotöitä 1980-luvulla

Kirkon urkujen huoltotyö 1985

Kosken kirkon urkujen puhdistuksen, koneiston korjaukset ja täysvirityksen suoritti Kangasalan Urkupalvelu Oy. Cromorne 8' pillijalkaan (Cis) vaihdettiin uusi kieli ja se viritettiin. Jukka Kuninkaanniemen 5.6.1985 laatimassa tarkastuskertomuksessa toivotaan seurakunnan suorittavan lehterille johtavan käytävän hälyttimen sekä sähkölaitteiden siirron, jotka vaikeuttivat urun huoltoa.

Esteettömän sisäänkäynnin kehitystarve 1985–1986

Vuonna 1985 valmistuneen saneerauksen yhteydessä kirkon oikean sivusiiven sisäänkäynnille tehtiin esteettömän kulun mahdollistava luiska. Kirkkovaltuustolle jätettiin 16.12.1985 kuuden seurakuntalaisen toimesta kuitenkin kirje, jossa esitettiin että valtuustossa käsiteltäisiin tarkoituksenmukaisemman luiskan rakentamista kirkkoon. Luiskan tulisi olla loivempi, monipuolisemmin käytettävä ja turvallisempi kulkea. Kirkon arkiston materiaaleissa on myös paikallislehdestä skannattuja mielipidekirjoituksia vuonna 1985 toteutetun luiskan

toimimattomuuteen liittyen. Arkistosta löytyy skannauksia myös Salon seudun sanomissa julkaistuista uutisartikkeleista keskusteluun ja kirkkovaltuuston päätökseen kirkon esteettömään kulkuun liittyen. Kirkkovaltuusto päätti kokouksessaan 7.1.1986, että sivusiiven sisäänkäynnin luiskaa ei siirretä pääovelle, mutta tarpeen tullen sivusiiven luiskaa parannellaan.

Saneerauksen takuutarkastuksen korjaukset 1986

Vuonna 1985 loppuun saatetun kirkon saneerauksen 3.6.1986 päivätyn takuutarkastuksen pöytäkirjan mukaan takuutarkastuksessa mainitut puutteet tuli korjata kesäkuun aikana. Puutteet listattuna alla.

Pääurakoitsija oikaisi saarnastuolin ristin, korjasi irronneet matot, puhdisti alttaritaulun sormenjäljet ja tiivistä pöytäkirjassa tarkentamattoman kaapelin juuren. Maalaustöihin liittyen eteisen seinä paikkamaalattiin, sähkökeskuksen edusta maalattiin ja ulkomaalaukseen liittyen suoritettiin paikkamaalauksia. LVI-urakoitsija suoritti lämpötilan säädön tarkastuksen syksyllä 1986. Seurakunta pyysi tarjouksen patteriventtiilien uusimisesta ennen mattojen korjausta.

Kosken kirkot urut huollettiin elinkaarensa aikana toistamiseen vuonna 1985

Kirkon talo- ja huoltotikkaat kunnostettiin vuonna 1988

Sähköurakoitsijan korjausvelvollisuuteen kuului ristin valon asennus ja ukkosenjohtimen kiinnitys, mutta Koski Tl. seurakunnan 27.6.1986 laatiman muistion mukaan näitä toimenpiteitä ei ollut tehty. Myöskään pääurakoitsijalle osoitettua tornin ristin lautasta ei ollut uusittu. Arkistomateriaalista ei käy ilmi suoritettiin edellä mainittuja töitä 1980-luvun lopulla.

Huoltoturvallisuuden parannus 1988

Palopäällikkö Kalle Uusitalon 29.12.1983 laatiman kirjeen mukaan Kosken kirkon nuohoustikkaiden käyttöturvallisuutta tuli parantaa uusien rakentamismääräyskokoelman ohjeiden mukaan. Seurakuntaa kehoitettiin varustamaan talotikkaat jäätymistä vastaan suojatulla turvavyönkiskolla tai selkäsuojuksella tikkaiden käyttöturvallisuuden parantamiseksi.

Vaikka arkkitehtitoimisto Laiho-Pulkkinen-Raunion vuonna 1984 laatiman rakennusselityksen mukaan palotikkaisiin asennettiin turvasuojus osana kirkossa suoritettavaa perusteellista korjausta vuonna 1985, samaisen vuoden palotarkastuspöytäkirjan mukaan palotikkaat olivat väärinpäin kallistuneet ja estivät näin ollen nuohoustyön turvallisen suorittamisen. Palopäällikkö Uusitalon lausunnossa tikkaiden muutostyö tuli suorittaa kiireellisesti.

Palotarkastuksesta vuonna 1985 annetusta määräyksestä poiketen kirkon lape- ja talotikkaat olivat edelleen vuonna 1988 Uusitalon mukaan kiipeämiskelvottomat. Näin ollen palopäällikkö määräsi kirkon hormin nuohoustikkaat varustettavaksi turvakiskolla ja lape- sekä talotikkaat kunnostettavaksi silloin voimassa olevan rakennusmääräyskokoelma F2 osan turvallisuustason mukaiseksi elokuun 1988 loppuun mennessä.

Kirkossa vuosina 1996 ja 2003 suoritetuissa kosteuskartoituksissa havaittiin kirkkosalin lattiapinnan kupruilua ja lattiamateriaalin irtoamista alustastaan

Huoltotöitä ja kosteuskartoitukset 1990- ja 2000-luvulla

Ukkosenjohdattimen kunnostus 1993

Arkistomateriaalin 4.5.1993 laaditun urakkatarjouksen mukaan kirkon ukkosenjohdattimen kunnostustyöt suoritti Oy Resistor AB. Kirkon tornin kaapelin kiinnitys kunnostettiin.

Palohälyttimen vahinkoilmoituksen korvattavat laitteet 1995

Pohjola-Yhtiölle laaditun yrityksen ja kiinteistön vahinkoilmoituksen mukaan kirkossa sattui ukonilman vuoksi vahinkohälytys, jolloin vakuutusyhtiöltä haettiin korvausta vahingoittuneille palohälyttimelle, paloilmaisimille ja äänentoistolaitteelle. Oletettavasti nämä laitteet on korvattu uusilla 1990-luvun puolella välissä.

Kosteudenkartoitusraportti 1996

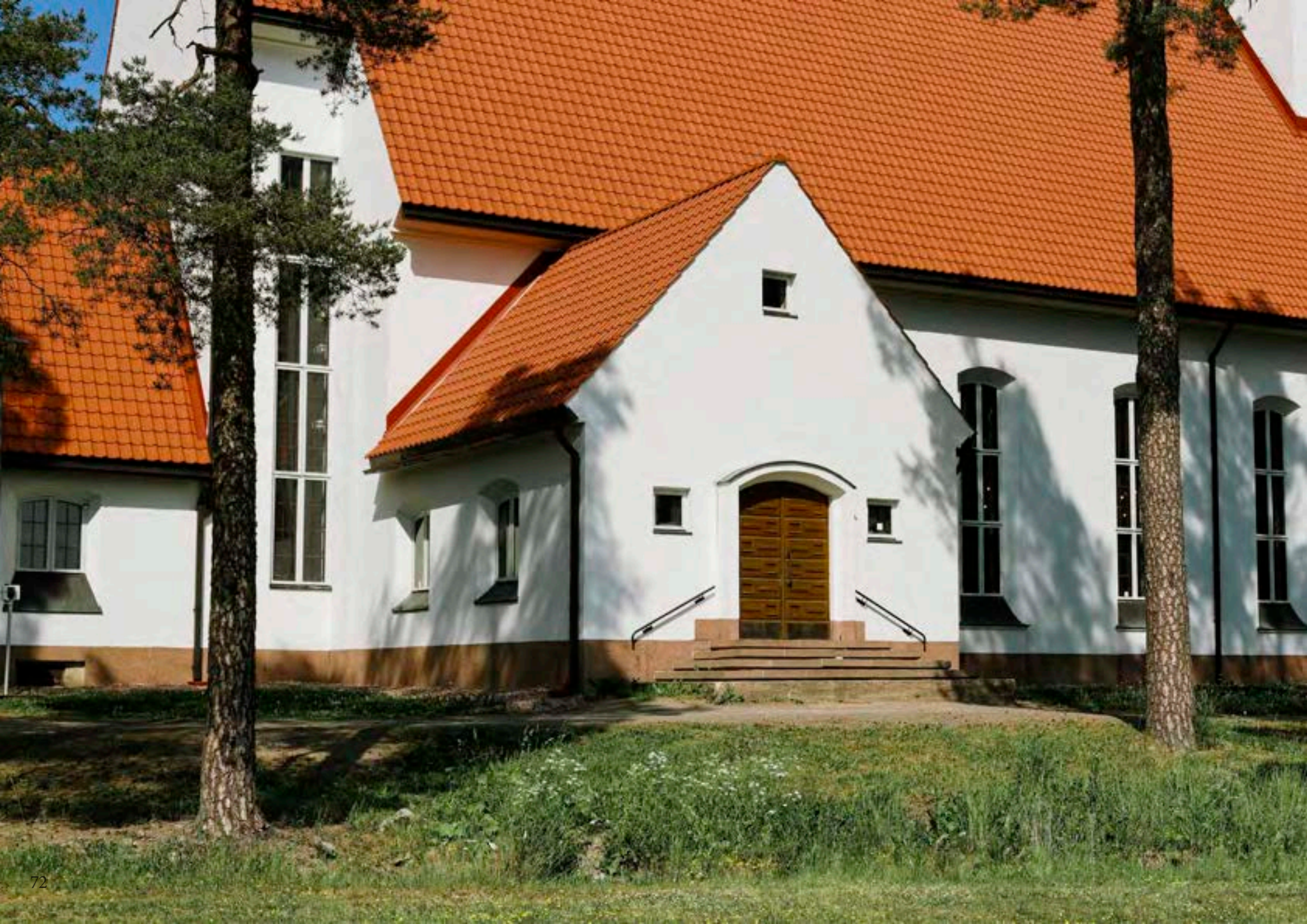
Kirkossa suoritettiin Fuktör Oy kuivaustekniikan puolesta kosteudenkartoitusraportti, joka on laadittu 3.12.1996. Samana vuonna oli havaittu, että urkuparven patterit eivät olleet lämmittäneet ollenkaan lämmitysjärjestelmän huomattavan vesihäviön vuoksi ja veden lisäämisestä huolimatta järjestelmässä huomattiin jatkuvaa veden vajuusta. Alttarin ja kirkkosalin etummaisten penkkien välissä, kirkon korjauksissa poistettujen penkkirivien kohdalla, oli huomattavissa lattian pinnan kupruilua ja irtoamista osittain

alustastaan. Lämmitysjärjestelmän näkyvissä osissa pannuhuoneessa, huoltotunnelissa tai kirkkosalissa ei havaittu veden vuotokohtaa. Myöskään kattilasta tai siihen liittyvistä laitteista ei löytynyt syytä veden vähenemiseen, joten ainoiksi mahdollisiksi vuotopaikoiksi jäi lämmitysputkien laatan läpi kulkevat osat sekä laatan sisään tulpatut putkien päät. Mittaus suoritettiin pintamittauksella alttarin ja poistetun penkkirivin väliseltä alueelta sekä lattian alaisista huoltotunneista rajatun mitta-alueen kohdalta. Mittausten ja kartoituksessa tehtyjen havaintojen perusteella voitiin olettaa, että lämmitysjärjestelmän vuoto johtuisi poistettujen penkkirivien alla ennen kulkevien pattereiden putkien tulppauksen peittämisestä. Lämpöputkien tulo- ja paluuhaarat oli katkaistu vuoden 1970 sisätilojen korjausta koskevassa työselityksessä 3-4 cm lattiatason alapuolelta. Huoltotunnelissa alttarilta katsottuna vasemmalla puolella oli havaittavissa perustusten kosteuseristysten peittämisestä. Perusvesiongelmista aiheutuvia vaurioita oli havaittavissa myös pannuhuoneessa ja sinne johtavassa portaikossa. Rakenteissa oli havaittavissa lattian keskiosan ja muun rakennuksen rungon eri tahtista painumista. Toimenpide-ehdotuksina Fuktör Oy esitti, että alttarin ja penkkirivien väliseltä alalta poistettaisiin pinnoite ja betonin pintaan jäävä liima hiottaisiin pois, alue kuivattaisiin, tasoitettaisiin ja paikattaisiin sekä asennettaisiin paikalle uusi yhtenäinen lattiapinnoite laattojen sijaan.

Kirkon salin ja sivusiipien lattian kosteusvahinkokartoitus 2003

Jo vuonna 1996 kirkkosalin lattian monin paikoin havaitun kupruilun vuoksi kirkkoon suoritettiin vuonna 2003 Fuktör Oy:n toimesta osittainen vahinkokartoitus. Ennen vuoden 1985 peruskorjausta betonipintaa vasten olleella kirkkosalin lattiapinnalta otettiin pintamittarin avulla kosteusmittauksia. Käytetyn kosteusmittarin valmistajan mukaan mittari näytti rakenteessa olevan mahdollisen kosteuden 5-50 mm syvyyteen asti riippuen pintamateriaaleista ja rakenteista.

Lopputuloksena mittauksessa oli kohonneita kosteuslukemia lähes koko kirkkosalin alalta. Lattia oli kuiva ainoastaan putkikanaalien ja eteisen tiililattian kohdalta. Fuktör Oy:n vahinkokartoituksen laatija Kari Pihkasen mukaan kirkkosalin lattian muovimaton irtoaminen johtuu lattiamateriaalin alapuolisesta kosteusrasituksesta. Toimenpide-ehdotuksena kartoituksessa esitetään, että kirkon seuraavan peruskorjauksen yhteydessä lattiaan olisi syytä laittaa hengittävä lattiamateriaali esimerkiksi tiililaatta.

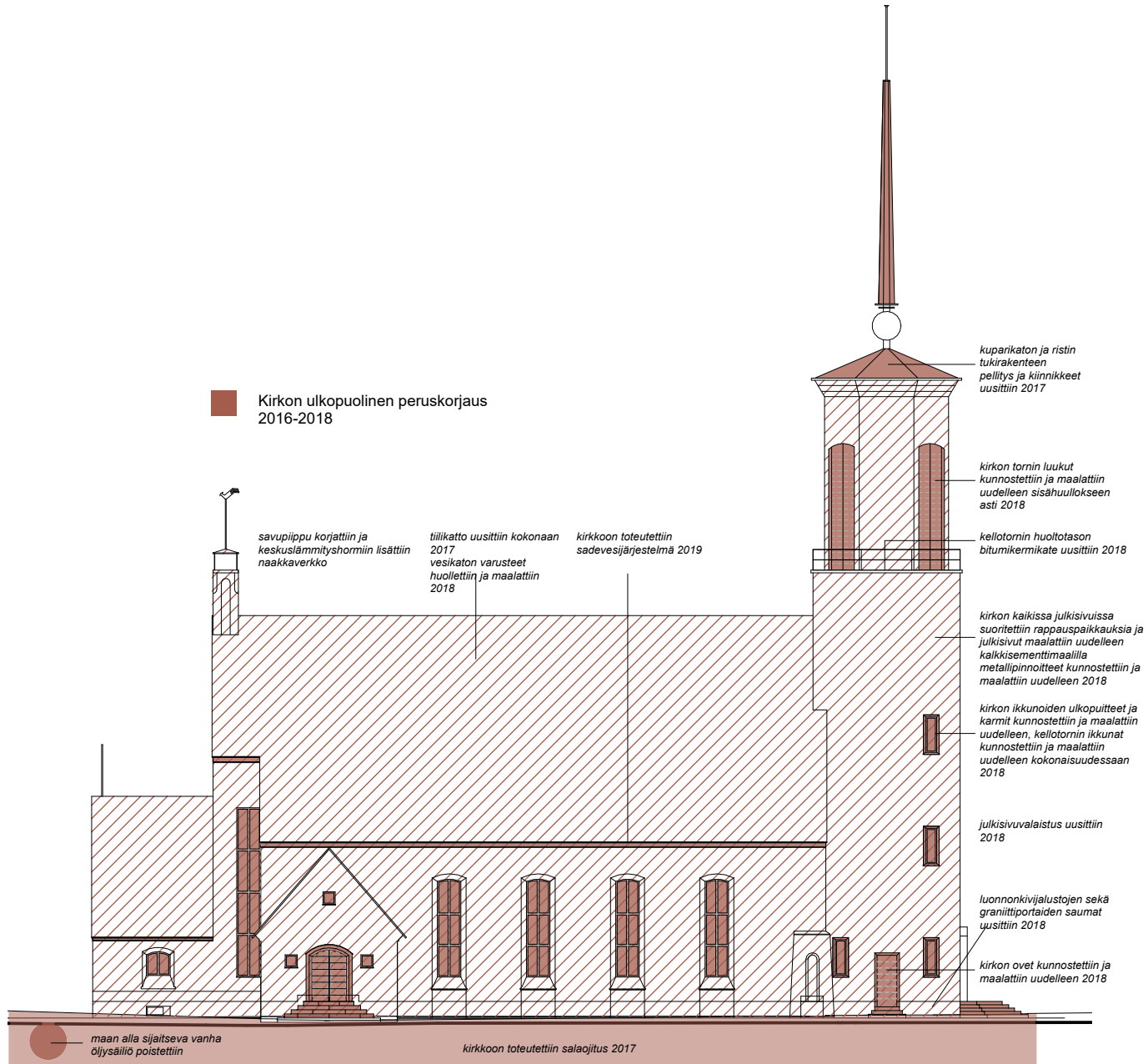
Kirkon ulkopuolinen peruskorjaus 2016-2019

Kosken kirkkovaltuuston kokouspöytäkirjasta 11.6.2015 käy ilmi, että 80-vuotiaassa kirkossa tehdyllä kuntoarviointikäynnillä 28.5.2015 ilmeni monia korjauskohteita. Kirkko tulisi maalata ulkoa ja kirkon katto tulisi puhdistaa, rikkinäiset tiilet vaihtaa sekä tarkistaa katon läpivientien tiiveys. Kirkolla ei ollut koko rakennusta kattavaa sadevesijärjestelmää eli pääosassa kirkon katolla ei ollut vesikouruja tai syöksytorvia, mikä kohdisti perusmuuriin kosteusrasitusta. Kellotornin ilmanvaihdon parantamista olisi hyvä selvittää ja kirkon ikkunat sekä ovet pitäisi restauroida.

Sisätilojen osalta kellarin kosteusongelma olisi poistettava salaojitusta parantamalla ja siellä tulisi huolehtia ilmanvaihdosta sekä pohjavesiä säätelevän pumpun toiminnasta. Kiinteistön viemärien puhdistus ja kuvaus olisi hyvä toteuttaa. Kirkon penkit pitäisi restauroida, alttari irrottaa seinästä ja kirkkosalin lattiapinta kunnostaa. Kirkko tulisi maalata sisältä. Sisätilat vaatisivat kokonaisuudessaan kunnostamista. Kunnostuksessa tulisi huomioida sisätilojen muutokset sekä kaikkien pintakäsittelyiden huoltokäsittely. Kirkon urut tulisi korjata, äänentoistoa parantaa ja mahdollistaa esteetön pääsy alttarille. Kirkon äänentoisto- ja sähkölaitteet olivat huonossa kunnossa sekä palovarointinjärjestelmä tiensä päässä.

Kirkkovaltuuston 28.4.2016 järjestetyssä kokouksessa neuvosto päätti, että suunnitelmat ja pääpiirustukset laatisi sähköiseen muotoon museoviraston suosittelemista arkkitehtitoimistoista turkulainen LPR-arkkitehdit Oy. Kirkon arkistosta löytyy 11.6.2016 päivätty LPR-arkkitehdeille osoitettu konsulttitoimeksiannon tilauksen sopimusluonnos. Kirkon rakennuskonsultointiin käytettäisiin insinööri Kari Kilkkilä Oy rakennuttajapalveluja. Koski T1 seurakunnan kiinteistötyöryhmän kokouksesta ja katselmuksesta 5.11.2015 laaditusta pöytäkirjasta käy ilmi, että kirkkoneuvosto oli esittänyt omaa työryhmää muodostettavaksi koskien kirkon remonttia. Työryhmä muodostettiin sen hetken kiinteistötyöryhmästä, jossa vahvistuksena oli myös valtuuston puheenjohtaja Essi Pietilä. Korjausprojektin valvojaksi ajateltiin Kari Kilkkilää. Lopulta Kilkkilä toimi sekä korjausprojektin konsulttina että valvojana. Kokouksessa keskusteltiin myös mahdollisuudesta tehdä korjausprojekti osissa siten, että kirkon ulkopuolinen peruskorjaus suoritettaisiin ensin.

Koski T1 kirkossa suoritettiin 25.8.2015 kohdekäynti museoviraston edustajien, kirkkohallituksen yliarkkitehdin ja seurakunnan edustajien läsnä ollessa. Kohdekäynnillä laaditussa muistiossa seurakunnan edustajat totesivat, että kirkkorakennuksessa on varsinainen yksi akuutti korjaustarve eli sakastin alla sijaitsevien

lämmönjako- ja sähköpääkeskushuoneiden lattialle ajoittain kertyvä vesi sekä seinien kosteus. Esimerkiksi arkistomateriaaleissa olevan Pohjolalle loppuvuonna 2011 laaditun vahinkovakuutusilmoituksen mukaan kellaritilojen lattialle oli kertynyt 40 cm vettä rakennuksen ulkopuolelta. Kellarissa sijaitseva vesipumppu ei riittänyt poistamaan vettä, vaan palokunta joutui tyhjentämään kellarista vedet pois. Koski Tl seurakunnan kiinteistöryhmän 2.6.2015 pidetyn kokouksen pöytäkirjan mukaan lämpökeskuksen lattia ei ollut kuivunut koko kevään 2015 aikana sateiden vuoksi. Kellarin kosteusongelma oli lähteiden mukaan monivuotinen.

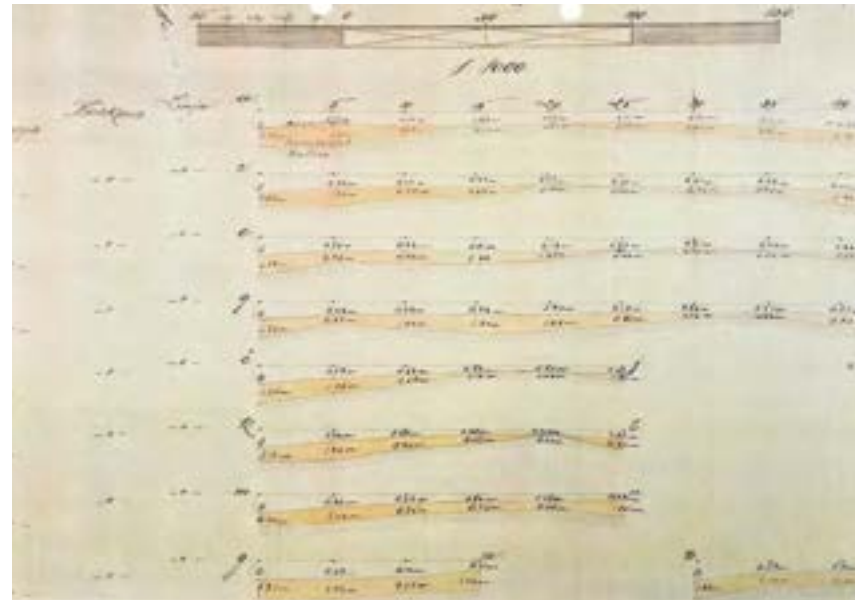
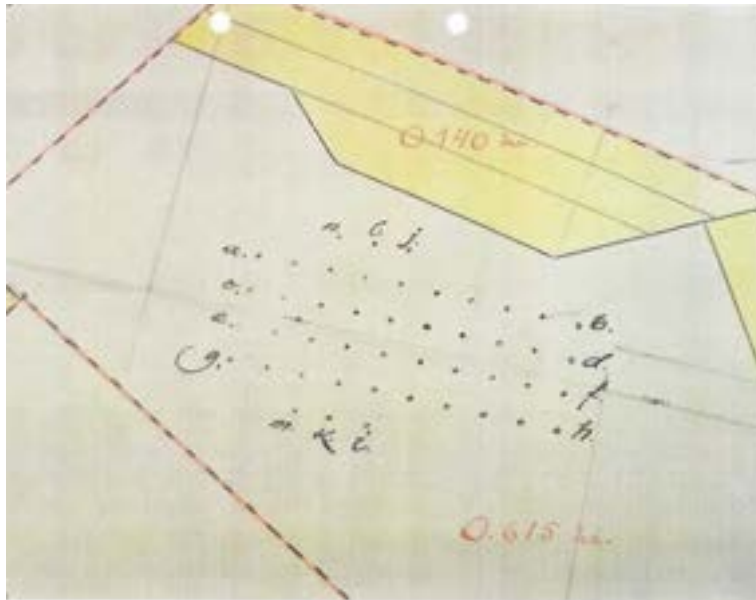
Kosteuskartoitus 2016

Kirkkoon suoritettiin Recover Nordic Oy:n toimesta 25.5.2016 kosteuskartoitus. Kosteusmittaukset suoritettiin rakenteita rikkomatta pintamittarilla, joka kertoi kosteuden sijainnin rakenteista ja pinnoitteesta riippuen 0–50 mm syvyydelle. Tarkemmat mittaukset vaatisivat mittareikien poraamista ja suhteellisen kosteuden mittausta. Toimenpide-ehdotuksena korjauksista tulisi tehdä erillissuunnitelmat.

Kuten jo vuonna 2003 suoritettussa kosteusvahinkokartoituksessa todettiin, kirkkosalin muovimatto kupli paikoin ja oli pahimmillaan noussut lattiapinnasta noin viisi senttiä. Osalla kirkkosalin ja ensimmäisen kerroksen seinistä ”helmojen” maalit olivat pussilla

ja maalipinnat hilseilivät. Kirkkosalin ja sitä ympäröivien tilojen osalta mitattiin Gannilla tilojen kosteus lattia- ja seinäpinnoista. Kosteuskartoituksen selostusosan liitteenä olevien pohjapiirustuksiin rasterilla merkittyjen alueiden mukaan lähes koko kirkkosali sivusiipiä myöden altaria ja sen edustaa lukuun ottamatta olivat kastuneet. Eteläisen siipiosan eteisen ulko-oven edusta sekä sakariston tuulikaappi ja wc-tila olivat osittain kastuneet. Kastuneet seinän helmat oli merkitty pohjoisen siipiosan tuulikaapin sivuseiniin, kirkkosalin koilliskulmaan, urkuparvelle johtavan portaan nousun alkuun ulkoseinää vasten olevaan seinään sekä kirkkotorniin käyvän porrashuoneen ulko-oven seinien molemmin puolin.

Kellarin osalta näkyi silmämääräisesti, että koko kellari oli märkä, maalit hilseilivät ja betoni oli näkyvästi märkää. Mittaustuloksissa lattia oli kauttaaltaan märkä, seinät vähintään metrin korkeudelle asti ja jotkin ulkoseinät pahimmillaan kolmen metrin korkeuteen asti märkiä. Kirkon korjaustoimikunnan 26.9.2016 laaditun kokousmuistion mukaan kellarin lämmitystä lisättiin sähkölämmityksellä ja tilan ilmanvaihtoa pyrittiin parantamaan mahdollisuuksien mukaan. Kiinteistöryhmän 15.9.2016 järjestetyn kokousmuistion mukaan kellarin lämmittäminen oli pahentanut tilan kosteusongelmaa, sillä lämmin ilma ja kosteus oli mennyt sakaristoon ja sen kassaholviin. Samassa kokouksessa kirkon kellaritilaan päätettiin asentaa lisälämmityspatterit.

Skannauksia kirkon vanhoista maaperätutkimuksista vuodelta 1933, joita hyödynnettiin salaajasuunnittelussa apuna

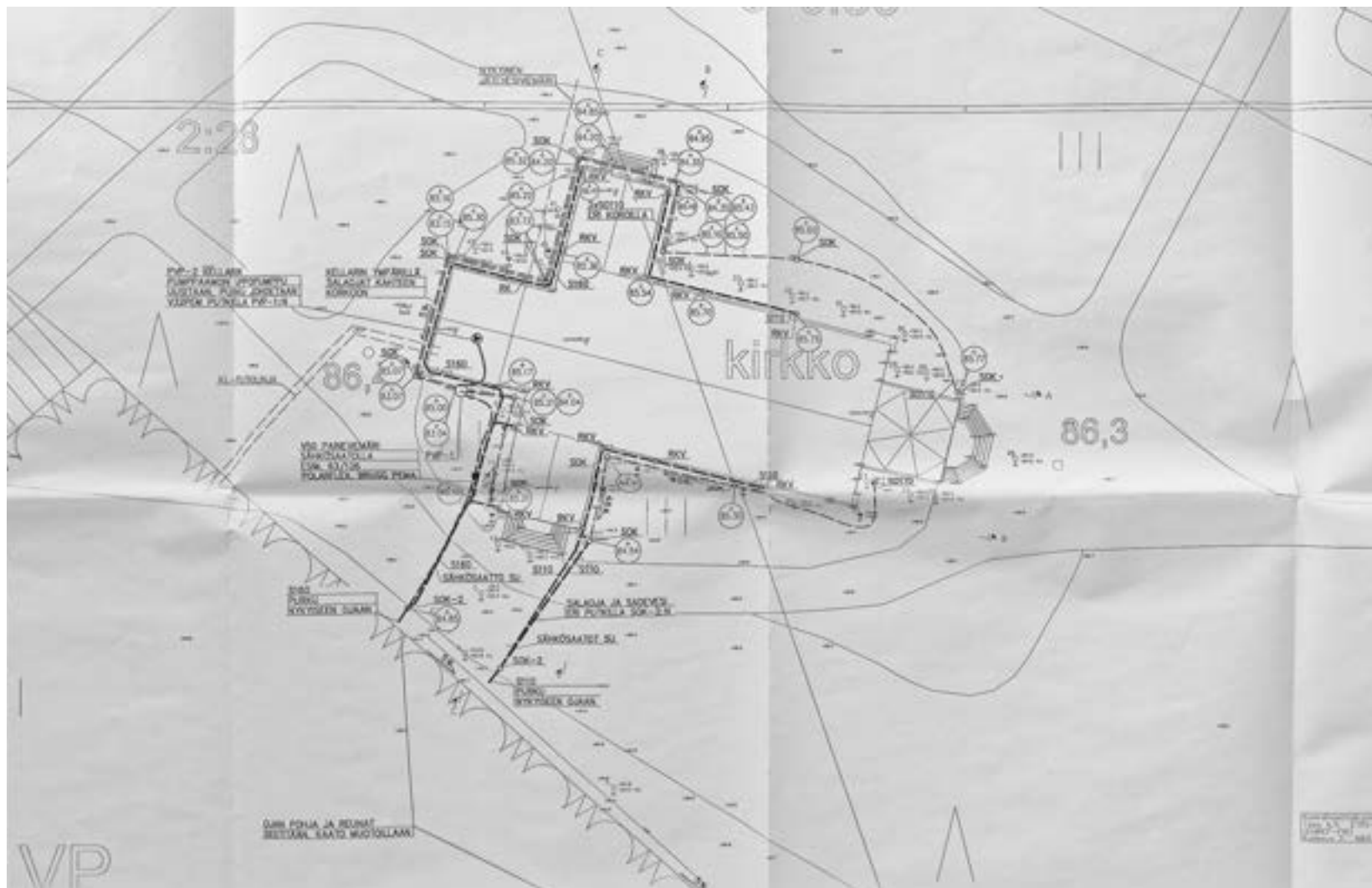
Lämmittämätön kellotorni kosteusmitattiin niiltä osin mitä pystyttiin ja yletettiin mittaamaan. Kellotorni oli pääosin kuiva lukuun ottamatta tornin ensimmäisen kerroksen oven suussa olevia märkiä seinän helmoja.

Kirkon peruskorjauksen ensimmäinen vaihe - kellari ja ulkotilat

Seurakunnan laatimassa tarveselvityksessä vuoden 2017 korjaustöihin lukeutui julkisivujen korjaus- ja maalaustyöt, ikkunoiden ja ovien ulkopuoliset kunnostustyöt sekä ulkoportaiden korjaus. Ulkopuolisiin korjaustöihin kuului myös vesikaton katteen uusiminen, katon varusteiden korjaukset ja kirkon pihan aluetyöt pintojen, puuston, istutusten ja ulkovalaistuksen osalta. Peruskorjauksen ensimmäisen vaiheen korjaustöihin sisätilojen osalta lukeutui kellarin kosteusrasituksen poistaminen salaojitusten, kellariin kohdistuvien erityissuunnitelmien ja uuden sadevedenpoistojärjestelmän avulla. Kosken seurakunta sai kirkkohallituksen täysistunnossa 18.4.2017 laaditun pöytäkirjanotteen mukaan avustusta kirkon ulkopuoliseen kunnostamiseen, johon avustuspäätöksen mukaan kuului muun muassa vesikaton uusimistyö, ulkoseinien rappauskorjaukset ja pintavesijärjestelyt.

Salaojitus 2017

Kirkon korjaustoimikunnan pöytäkirjan 27.10.2016 mukaan kirkon vanhat maaperätutkimukset olivat löytyneet ja niitä tulitisiin käyttämään salaojasuunnittelun apuna. Kirkkoon suoritettiin 4.3.2017 laaditun tilausvahvistuksen mukaan maanperätutkimus, jossa urakoitsijana toimi SM Maanpää Oy. Kohteeseen tehtiin pohjatutkimus ja pintavaaitus salaojasuunnittelun lähtötietoja varten. Tarkoituksena oli selvittää salaojasuunnittelun avuksi mahdollinen kalliopinta sekä pintamaan korkeus. Tutkimuksen yhteenvetoraportissa oli tarkoitus tehdä selvitys muun muassa maanperänsuhteista, kuivauksesta ja routasuojauksesta. Tutkimuksen pistekartasta tuli ilmetä mahdollinen kalliopinnan korkeus, pintamaan korkeus, ajatellun kunnan hulevesikaivon purkuputken korkeusasema sekä kirkkosalin että kellarin lattiapinnan korkeusasemat. Kiinteistön ympäristö tutkittiin noin 500 mm etäisyydeltä perusmuurista mitattuna noin viiden juoksumetrin välein ja hulevesien purkuputken linjauksen maaperätutkimus toteutettiin noin kymmenen jalkametrin välein.

Ote LVI-Suunnittelu Subde Oyj:n LVI buleviesiamapiirrokselta vuodelta 2017

Kirkon arkistomateriaaleista käy ilmi, että salaojituksen yhteydessä tehtävät sähkötyöt sadevesiputkiston sähkösaattojen, perusvesipumppaamon sähkökytkentöjen ja maadoitusten osalta suoritti P. Rautiainen Oy. LVI-suunnitelmat salaojaputkien ja kaivojen suunnitelmista laati LVI-suunnittelu Suhde Oy. LVI:n 16.8.2017 päivätyn hulevesisuunnitelman asemapiirustuksen ja 19.4.2017 päivätyn rakennustapaselostuksen mukaan kirkon tietyille osille perusmuuria vasten asennettiin tuplasalaojitusalueita. Perustusten osalta seinien vierustat kaivettiin anturoiden alapinnan tason alapuolelle siten, että tarvittavat salaojat voitiin asentaa rakennesuunnitelmien mukaisesti. Seinän vierustalle asennettiin kaksoissalaojat rakenne- ja viemärointisuunnitelmien mukaan. Perusmuureja vasten asennettiin vesi- ja lämmöneristykset, täytössä käytettiin 8-16 mm salaojasoraa, joka erotettiin perusmaasta suodatinkankaalla tulevaan vaakaan asennettavaan routaeristeeseen saakka. Tasoitettujen perusmuurien päälle asennettiin kumibitumieristematot sekä pystyeristyksen osuudella käytettiin yhteensä 100 mm paksuja routaeristeitä. Rakennuksen ympärille asennettiin myös vaakasuuntaiset routaeristeet. Nurmialueelle rajautuvat seinien vierustat täytettiin murskesoralla. Maan pinta muotoiltiin sokkelista pois päin viettäväksi. Maahan asennettiin sadevesikaivot ja pintavesikourut. Sadevesiviemärit johdettiin kunnan sadevesiverkostoon.

Salaojituksen yhteydessä kirkon ukkosenjohtimen maadoitusjohdot ja ruostuneet viemärijohtot uusittiin. Maan alla, kirkon länsipuolella sakastin vieressä sijaitseva vanha soralla täytetty öljysäiliö poistettiin salaojaurakan yhteydessä. Salaojien kaivuun yhteydessä kirkon peruskorjauksesta koostetussa yhteenvedossa löytyi mielenkiintoisena yksityiskohtana portaiden alle kirkon rakennusvaiheessa valetut ”siivekkeet”, jotka helpottivat kaivuu-urakkaa salaojituksia tehdessä. Salaojien ja hulevesijärjestelmän toteutuksen urakoinnista vastasi Marttilan Maanrakennus Oy ja urakka vastaanotettiin 17.8.2017.

Salaojitusurakan valmistuttua kirkon kellaritiloihin ei enää kertynyt vettä ja seinäpinnat olivat korjaustoimikunnan kokouksen 26.1.2018 mukaan kuivuneet ja kovin hilseilevät. Kellarissa oloa tuli hilseilevien seinien vuoksi välttää ennen irtoavan materiaalin asbestikartoituksen laadintaa. Museoviraston intendentti Johanna Hakanen kehotti Kosken kirkolla vuonna 2019 suoritettua vierailun jälkeen seuraamaan ja mittaamaan sekä kellarin että kirkkosalin lattian rakenteiden kosteusolosuhteita.

Vesikaton uusiminen 2017

Raimo Avellanin 1.8.2016 suorittaman kuntotutkimuksen mukaan kirkon tiilikatteessa oli havaittavissa muutamia rikkonaisia tiiliä ja tiilikate oli puhdistettava ja huollettava. Kirkon korjaustoimikunnan kokouspöytäkirjan 27.10.2016 mukaan kirkon vesikate oli kuntotutkimuksen mukaan monista paikoin huonossa kunnossa ja vaatisi kokonaan uusimista ja vanhaa savitiiltä ei olisi ehkä saatavissa siinä laajuudessa kuin sen tarve olisi. Kirkon tiilikatto uusittiin peruskorjauksessa lopulta kokonaan.

Asiakirjoista kirkon korjausta 2016–2018 käsittelevästä kansiosista löytyy tulostettuja, kirkon katon uusimiseen ja sadevesijärjestelmän toteuttamiseen liittyviä sähköpostiviestiketjuja museoviraston edustajan Anu Laurilan, seurakunnan edustajien, arkkitehdin Jaakko Rautasen sekä rakennuskonsultin Kari Kilkkilän välillä. Kiteytyksenä viestiketjuissa museovirasto edellytti, että kirkon katon uusimisesta ja sadevesijärjestelmän toteutussuunnitelmista tulee pyytää museoviraston lausunnot. Suurin osa tarveselvityksessä mainituista korjaustöistä olivat museoviraston edustajan mukaan taustaselvityksiä ja suunnittelua vaativia, tavanomaisia rakennuksen

kunnossapidon toimenpiteitä. Museoviraston 6.6.2017 laatiman lausunnon mukaan tiilikateen uusimisessa ei ollut kyse kirkkolain tarkoittamasta olennaisesta muutoksesta. Lausunnon pohjana hyödynnettiin 10.5.2017 laadittua Rakennuttajapalvelu Kari Kilkkilä Oy:n rakennustapaselostusta. Museovirasto esitti suunnitelmien tarkentamista seuraavaksi luettelune osin.

Kirkon uusitun savitiilikatteen tiilityypin valinnassa tuli huomioida kateen kokonaisuus siten, että saatiin mahdollisimman samankaltainen kate niin perus- kuin harjatiilen osalta sekä räystäsdetaljeiltaan. Mikäli asioista oli priorisoitava, niin räystäsiin näkyvimpiä osia kattoa ja niiden säilymiseen entisen kaltaisina tuli kiinnittää erityistä huomiota. Katon päädyissä rappaus oli ulotettu tiilen pintaan, jolloin päätyjulkisivun yläreuna oli ikään kuin kevyesti porrastettu. Tämä detalji tuli rakennustapaselostuksen mukaan säilyttää, mutta laasti ja mahdollinen maalityyppi tuli määrittellä siten, että ne sopivat yhteen vanhan rappauksen ja maalityypin kanssa. Käytettävä laasti ei saanut olla liian kovaa eikä maali liian tiivistä. Pellitysdetaljien osalta kehoitettiin noudattamaan uusimpia ohjeita. Vesikatolle tulevista varusteista pyydettiin toimittamaan piirustukset siitä, mihin uudet putkiset lumiesteet ja tehdasvalmisteiset lapetikkaat sijoitettaisiin.

Kirkon kattotiilet ovat malliltaan Rubin 13 V savitiilenpunaisia tiiliä

Julkisivukonsultointi JK Oy:n 30.10.2017 laatimassa julkisivujen kuntotutkimuksen havainnoissa kellotornin bitumikermikate oli kuivunut ja halkeillut ja se tuli uusiksi. Kellotornin päällä olevassa kuparikatossa pystysauma- ja reunakohtiin jälkikäteen lisäkiinnitettyjen nauhojen reunojen tiivistemassat olivat kuivuneet ja halkeilleet. Kuparikatteen yläpuolella olevan ristikonaisuuden ukkosenjohtimen metallinen tukirengas oli mennyt poikki ja ristikonaisuuteen kuuluvassa maalatussa metallipallossa ja kirkon rautaisessa ristissä oli havaittavissa ruostetta. Ukkosenjohtimen renkaan uusiminen ja kuparipeltien kiinnitysniittien vaihtamisen ruostumattomiin kupariniitteihin kuului osaksi julkisivu-urakkaa.

Tornin ristin alapuolinen kuparipeltiosuus uusittiin. R. Avellanin 1.8.2016 suorittaman kuntotutkimuksen mukaan kellotornin katteeseen liittyen sen kattoristin varren paksumman osan peltikuorta olisi joskus paikattu yläosastaan ilmeisesti aiemmin havaitun vuotokohdan vuoksi. Julkisivujen kunnostuksen kokonaisurakan vastaanottotarkastuksen pöytäkirjassa 15.11.2018 oli maininta kellotornin vesivuotoon liittyen. Pöytäkirjan mukaan vuodon aiheuttaja tarkastettiin urakoitsijan lisätyönä kahden viikon sisällä vastaanottotarkastuksesta. Tarkemmista jatkotoimenpiteistä kellotornin vesikaton suhteen päätettiin tarkastuksen jälkeen.

Vuoden 2017 LPR-Arkkitehtien laatiman hankesuunnitelman mukaan kaikki kattopinnoitteet tiilet, pellit ja huovat sekä ruoteet purettiin liittymäpellityksineen. Aluskatteiden mahdolliset lahovauriot paikattiin, katoille asennettiin uudet aluskermat ja tiilikatto-osille asennettiin uudet ruoteet. Erilaisille kattopinnoille asennettiin uudet, vanhan mallin mukaiset katteet: pelti ja huopa tornissa, tiilikate muualla. Tornin huopakate uusittiin siihen liittyvine osineen julkisivujen kunnostustyöselostuksen (26.2.2018) mukaan julkisivujen kunnostustyön yhteydessä vuonna 2018. Torniin peltikatolle pääsisäänkäynnin kohdalle ja sakariston katolle ulkoportaan kohdalle asennettiin kaksiputkiset lumiesteet. Kunnostetut tai uusitut kattovarusteet asennettiin entisille paikoilleen.

Rakennustyömaan päiväkirjamerkinnöistä ilmenee, että tiilikaton tuuletuslaudoitus tehtiin 450 mm jaolla ja aluskatteena käytettiin hengittävää Divoroll top RU-aluskatetta. Katolle asennettavat tiilet kiinnitettiin vesikattourakan vastaanottotarkastuksen 3.11.2017 pöytäkirjan mukaan naulaamalla tai ruuvaamalla ja kattotiilet olivat malliltaan Rubin 13 V savitiilenpunaisia tiiliä. Pohjalaudoituksia uusittiin ja eristysvillaa lisättiin katolle tarvittavin kohdin. Kattotöiden yhteydessä asennettiin ukkosenjohdin ja piippu pellitettiin. Keskuslämmityshormiin asennettiin naakkaverkko rst-reikälevystä.

Kosken kirkon korjauksesta vuonna 2017 laaditussa koosteessa ja Suomen Kateasennus Oy:n laatimissa rakennustyömaan päiväkirjamerkinnöissä tiilikatteen uusimisen yhteydessä katolta löytyi yksi lisätyötä aiheuttava vanhan umpilaudoituusalusrakenteen lahovika-alue pohjoissiiven sakariston kulmasta, mikä korjattiin katteen uusimisen yhteydessä. Päiväkirjamerkinnöistä ilmenee, että lahovikaa löytyi myös kirkon pohjoissiiven päälapteen kattokannattajista. Vesikattourakka vastaanotettiin 3.11.2017.

Julkisivujen ja pihajalan kunnostus 2018

Museoviraston 27.3.2018 laatiman lausunnon mukaan kirkon julkisivun kunnostamisessa ei ollut kyse kirkkolain tarkoittamasta olennaisesta muutoksesta. Lausunnon pohjana hyödynnettiin museovirastolle toimitettuja aineistoja, muun muassa 13.11.2017 päivättyä julkisivujen kuntotutkimusta, 26.2.2018 päivättyä julkisivujen kunnostustyöselostusta (Julkisivukonsultointi JK Oy), museoviraston 25.8.2015 suoritetun kirkon kohdekäynnin muistiota ja tiilikaton kunnostussuunnitelmista laadittua lausuntoa. Kirkon asiakirjoista löytyy kirkon ulkovaipan osalta Talokuntotarkastus R. Avellanin 1.8.2016 suorittama kuntotutkimus sekä Julkisivukonsultointi JK Oy 30.10.2017 päivätty julkisivujen kuntotutkimus ja 26.2.2018 päivätty

julkisivujen kunnostustyöselostus. Julkisivujen kuntotutkimuksen yhteydessä kirkon arkiston aineistoista löytyy julkisivupiirustuksiin käsin tutkimuksen yhteydessä merkittyjä vauriokohtia sekä julkisivuista otettujen näytteiden WSP Finland Oy laboratoriossa tutkittuja ohuthieanalyysijä. Kirkon korjaustoimikunnan kokouksessa 6.6.2017 käytiin läpi vuonna 2018 suoritettavien peruskorjaustöiden osalta, että kirkon julkisivuihin tehtäisiin valvontakameravaraukset.

Julkisivujen kunnostustyöselostuksessa (26.2.2018) esitettiin kokonaisuudessaan uudelleen rapattaviksi rakennuksen torni ympäriinsä, länsipäädyn sekä päädyn piippu. Julkisivujen ja vesikatteen kuntotutkimuksen (13.11.2017) sekä julkisivujen kuntotutkimuksen (30.10.2017) mukaan rappaus oli paikoin irti erityisesti säärasisukselle alttiin kellotornin osalta, ja maalipinta oli laajalti kulunut sekä tornin että kirkon länsipäädyn osalta. Julkisivujen kuntotutkimuksen (30.10.2017) havainnoissa rappauksessa esiintyi yläkatolta valuvien vesien aiheuttamia likäjalkia alempien kattojen räystäiden alapuolella ja kirkon tornissa oli havaittavissa punaista kasvustoa. Kuntotutkimuksesta (13.11.2017) ei kuitenkaan käynyt selvästi ilmi, että rappaus olisi koko tornin tai länsipäädyjen osalta huonokuntoinen ja uusimisen tarpeessa. Avellanin suorittaman kuntotutkimuksen mukaan julkisivun yleiskunto

oli pääosin tyydyttävä ja rappausten uudella pinnoituksella suojattaisiin rakennetta kosteudelta, jolloin rappaus näiltä osin toimisi vielä hyvin tarkoituksessaan. Julkisivujen kuntotutkimuksen (30.10.2017) havainnoissa rappauksessa esiintyi pääosin vähän halkeamia. Muun muassa eteläsivun kantavan betoniholvin kohdalla heti ikkunoiden yläpuolella oli ohut vaakahalkeama ja kaikissa katon päädyissä oli halkeama tiilikaton ja seinän liittymässä. Katon lappeen suuntaisesti kulki tiilen alla puurima, joka oli ulkopuolelta rapattu. Puun erilaisen lämpöliikkeen vuoksi rappaus oli näiltä kohdin halkeillut. Kirkon pitkät julkisivut sekä siivet esitettiin kunnostustyöselostuksessa (26.2.2018) korjattaviksi paikkarappaamalla. R. Avellanin 1.8.2016 suorittaman kuntotutkimuksen mukaan ulkoseinien osalta erityisesti vesikaton ja seinien liitoskohtien pellitykset olivat osin puutteellisia ja ne oli syytä korjata tai uusita. Ukkojohtimien kiinnikkeiden juuret tuli tiivistää. Julkisivu-urakan konsultoinnin toteutti Julkisivukonsultointi JK Oy ja maalausurakan toteutti Kiinteistömaalaus P. Järvinen Oy.

R. Avellanin suorittaman kuntotutkimuksen mukaan kirkon kaikkien julkisivujen sekä ikkunoiden maalaus alkoi olla ajankohtaista. Museoviraston 2015 suoritetun korjaustarpeita kartoittavan kohdekäynnin muistion mukaan julkisivujen maalipinta oli paikoin

kulunut, mutta sitä ei voitu kauttaaltaan sanoa huonokuntoiseksi. Lisäksi oli todettu, että paikkarappauksia ei saisi tehdä nykyistä kovemmilla laasteilla. Maalityyppianalyysin mukaan julkisivut oli maalattu kalkkimaalilla, mutta työselostuksessa (26.2.2018) rakennus esitettiin maalattavaksi kalkkisementtimaalilla. Museoviraston intendentti Satu Taivaskallion Kari Kilkkilälle 5.7.2018 lähettämässä sähköpostissa suositeltiin seurakuntaa teettämään kirkon ulkoväriytykseen ja sen eri kerrostumiin liittyvä väritystutkimus tulevia rappaus- tai maalauskorjauksia varten. Julkisivujen kuntotutkimuksen (30.10.2017) maalityyppianalyseissa havaittiin, että silmämääräisesti arvioituna julkisivussa oli useampia maalikerroksia ja päälimmäisessä maalikerroksessa oli havaittavissa normaalista kalkkimaalista poikkeavasti mukana ollutta kiillettä. Paikoin uusimmassa maalikerroksessa oli nähtävissä kiviainesta. Kalkkimaali ei reagoi kiviaineksen kanssa vaan kalkkilaastin kanssa, jonka vuoksi kalkkimaalilla maalatessa kiviaines tulee uudelleen helposti näkyviin. Kiviaineen raekoko on kirkossa hyvin pieni. Paikoin eri maalikerrosten tartunta toisiinsa oli huono, sillä paikkauksia oli tehty kalkkimaalin päälle.

Museovirasto suositteli lausunnossaan (27.3.2018), että ensisijaisesti olemassa oleva rappaus säilytetään ja paikkakorjataan, lukuun ottamatta kirkon länsipäädystä sijaitsevaa savupiippua, jossa 30.10.2017 tehdyn kuntotutkimuksen mukaan oli muun muassa liikkuvia tiiliä, rappauspintaa oli pudonnut ja sitä oli edelleen putoamaisillaan. Kosken kirkkoa oli kautta aikojen maalattu vain kalkkimaalilla ja se oli osoittautunut hyväksi ja kestäväksi ratkaisuksi, joten rakennus tuli jatkossakin museoviraston mukaan maalata kalkkimaalilla kalkkisementtimaalin sijaan. Korjaustyössä rappauspinnan alkuperäinen struktuuri tuli säilyttää. Museovirasto osallistui mahdollisuuksien mukaan julkisivujen kunnostustöiden työvaiheiden mallikatselmuksiin. Kirkon arkistomateriaalista löytyi Kari Kilkkilän museoviraston edustaja Helena Taskiselle 21.5.2018 osoittama sähköpostiviesti, jossa viitattiin museoviraston lausuntoon kalkkisementtimaalin käytön kieltämisestä. Kohteen julkisivu-urakoitsija ja julkisivukonsultti olivat molemmat sitä mieltä, että kalkkisementtimaalia käyttäessä kestävyys ja pintamateriaalin pysyvyys olisi pidempiaikaisempi ja parempi. Kalkkimaalin käyttö ja sen kestävyys liittyi takuuajaksiin vastuukysymyksiin, mikäli pintamateriaali ei kestäisi takuuajaa